گۆڤاری قەڵای زانست
گۆڤارێکی زانستی وەرزی باوەڕپێکراوە لە لایەن زانکۆی لوبنانی فەڕەنسی دەردەچێت-هەولێر-کوردستان-عێراق
بەرگی(٥) – ژمارە(1)، زستان ٢٠٢٠
ژمارەی تۆماری نێودەڵەتی: ISSN 2518-6566 (Online) - ISSN 2518-6558 (Print)

واتای ڕەنگەکان لە شیعرەکانی فازیل شەوڕۆدا

مامۆستا ڕزگار عومەر فەتاح
بەشی کوردی, کۆلێژ پەروەردە , زانکۆ کۆیە، هەولێر، عیراق
rzgar.umer@koyauniversity.org
مامۆستا فەرەیدون قادر فەتاح
بەشی کوردی, کۆلێژ پەروەردە, زانکۆ کۆیە, هەولێر، عیراق
faraidun.qadr@koyauniversity.org

زانیاریەکانی توێژینەوە

بەرواری توێژینەوە:
وەرگرتن:2020/1/8
پەسەندکردن:2020/2/16
بڵاو کردنەوە:زستان2020
ووشە سەرەکییەکان
The meaning of colors, New poems, rhetoric, The mening of symbole, concept of the color

Doi:
10.25212/lfu.qzj.5.1.3

پوختە:

(واتای ڕەنگەکان لەشیعرەکانی فازیل شەوڕۆ) دا. توێژینەوەیەکی وەسفی شیکاری ڕەخنەییە لەبواری شیعریدا،بۆیە سنوری توێژینەوەکەمان جەخت لە سەر واتای ڕەنگەکان لەشیعرەکانی شاعیردا دەکاتەوە. وەك دەزانین واتای ڕەنگەکان تاڕادەیەکی زۆر پەیوەستە بەکەلتوری نەتەوەکانەوە و تێڕوانیان بۆ ئەم ڕەنگانە. لە هەمان کاتدا دەرفەتێکە بۆ ئەوەی بەپێی توانا لە ڕێگای ئەو ئاست و پایانەی واتای ڕەنگەکان هەیانە لەشیعرەکانی شاعیردا بەپلەی شیعرییەتی شاعیر بگەین و تواناو لێهاتوویی شاعیر لەلایەك و بەها و کاریگەریی واتای ڕەنگەکان و ڕەنگدانەوەی لە شیعری شاعیراندا دیاری بکەین. جگە لەمەش هۆکارێکی سەرەکی یە بۆ ئەوەی جیهانبینی شاعیرو لایەنە

ئیستاتیکییەکانی شیعری لای شاعیر بدۆزینەوەو هەر ئەمەش پاڵنەرێکی بەهێزی هێنانەکایەوەی ئەم توێژینەوەیە، وێڕای هەبوونی کۆمەڵێ گیروگرفت وەك کەمی سەرچاوەی پێویست لەم بارەیەوە.ئەم توێژینەوەیە لە دووبەشی سەرەکی پێکدێت و لە بەشی یەکەمدا هەوڵمانداوە پێناسەی چەمك و زاراوەی ڕەنگ بکەین ،کە لە ڕوانگەی زانستیەوە چۆن لێکدانەوە و شیکردنەوەی بۆ کراوە بخەینەڕوو. کە لە چوارتەوەر پێکهاتووە:لەتەوەرەی یەکەمدا باسی چەمك و پێناسەی ڕەنگەکانمان کردووە .لەتەوەرەی دووەمدا لە گۆشە نیگای زانستیەوە ڕەنگەکان شی دەکەینەوە .لە تەوەرەی سێیەمدا جەخت لەسەر واتای ڕەنگەکان لە فۆلکلۆری کوردیدا دەکەینەوە ، چونکە کوردیش وەکو هەموو گەلانی دیکە خاوەنی کەلەپوور و فۆلکلۆری خۆیەتی و ڕەنگدانەوەی فراوانی هەیە.تەوەرەی چوارەم تیشك دەخاتە سەرپەیوەندیی ڕەنگەکان بەڕەوانبێژیەوە و ڕەنگدانەوەی لەشبعردا. بەڵام بەشی دووەم تایبەتە بەواتای ڕەنگەکان و پێگەو کاریگەری چۆنییەتی بەکارهینانیان وخشتە و ئاماری ڕەنگەکان لە دەقە شیعریەکانی شاعیردا. .کە لە چوار تەوەر پێکهاتووەو تەوەرەی یەکەم دەربارەی واتای رەنگەکانەلەدەقە شیعرییەکانی شاعیردا.تەوەرەی دووەم باسی ڕەنگەکان وەك ڕەمز لە دەقە شیعرەکاندا دەکات . تەوەری سێیەم پێگەی جۆری ڕەنگەکان لە شیعرەکانی شاعیر دەخاتەڕوو. هەرچی تەوەرەی چوارەمیشە بۆڕەهەندو کاریگەری ڕەنگەکان لەشیعرەکانی شاعیر تەرخان کراوە. لە کۆتایدا ئەنجامی توێژینەوەکە و لیستی سەرچاوەکان

گۆڤاری قەڵای زانست
گۆڤارێکی زانستی وەرزی باوەڕپێکراوە لە لایەن زانکۆی لوبنانی فەرەنسی دەردەچێت-هەولێر-کوردستان-عێراق
بەرگی(٥) – ژمارە(1)، زستان ٢٠٢٠
ژمارەی تۆماری نێودەڵەتی: ISSN 2518-6566 (Online) - ISSN 2518-6558 (Print)

و پوختەی توێژینەوەکەمان بەهەردوو زمانی عەرەبی و ئینگلیزی خستۆتەڕوو.

پێشەکی:

ڕەنگ لە شیعرەکانی فازیل شەوڕۆدا دەروازەیەکە بۆ تیشك خستنەسەر کاریگەری و پێگەی ڕەنگ لە شیعرەکانی شاعیردا بۆ پڕکردنەوەی ئەم بۆشاییەی لەم بوارەدا بەدی دەکرێ. سیحری ڕەنگ لەوەدایە، لە دەنگ پتر و قوڵتر دەڕژێتە ڕۆحەوە، ئەگەر بەوردییەوە سەیر بکەین ئەو پەلکەزێرینە حەوت ڕەنگەی کە تەمەنی هەر دووسێ خوولەکە، تا مودەتێکی زۆر ڕەنگی لەسەر پەڕەی مێشکی مرۆڤ کاڵنابێتەوە، هەر ئەو سیحرەشە وای کردووە شاعیران و نوسەران و هونەرمەندان، نەمریی لە ڕەنگەکاندا بدۆزنەوەو بە ڕەنگەکان ئارایشتیان بکەن و لەسەر باڵی ڕەنگاڵەی وشەو تابلۆدا بۆمانی بکەنە دیاری. بێگومان ڕەنگ ئایەتە، ڕەنگ چاوە، ڕەنگ هزرە، بۆیە کەس بەقەد ڕەنگناسان گیانی ئاسوودە نییە و کەسیش بەقەد ڕەنگکوژان زەبوون وزەلیل نییە.

ناونیشانی توێژینەوەکە : ئەم توێژینەوەیە کە بە ناونیشانی(واتای ڕەنگەکان لە شیعرەکانی فازیل شەوڕۆ) یە . هەوڵێکە بۆ خوێندنەوەیەکی ئەدەبیانەو لێکدانەوەو شیکردنەوەی واتای ڕەنگەکان لە شیعرەکانی فازیل شەوڕۆدا . بۆ ئەوەی واتای ڕەنگەکان و هۆکاری بە کارهێنانی ڕەنگەکان لە لای شاعیردا بزانین وهە ر لەم گۆشە نیگایەشەوە تێڕوانین و بیرو خەیاڵ و ئەندێشەی شاعیر پێشان بدەین .کە ئەمەش تاڕادەیەکی زۆر دەتوانێت هاوکارمان بێت لە گەیشتن بە تێگەیشتنیکی واقعیانە بۆ واتای ڕەنگەکان لە شیعرەکانی ئەم شاعیرە هەست ناسکەدا .

هۆکارو گرینگی هەڵبژاردنی بابەتەکە : وەك دەزانین هەر توێژینەوەیەکی زانستی نرخ و بەهای تایبەتی خۆی هەیە بۆیە ئیمەش گرینگی و بایەخی ئەم بابەتە لەم خاڵانەی خوارەوەدا دەبینینەوە کە ئەمانەن:-

1-کاریگەریی ڕەنگ و بەکارهێنانی لەبواری ئەدەبی و هونەری بەگشتی و لە شیعردا بەتایبەتی پێگەیەکی بەرزو بەهێزو فراوانی هەیەو شاعیران لە داڕشتنی بەهەمەکانیاندانایەنای بۆدەبەن و بایەخی پێدەدەن .

2- واتای ڕەنگەکان لە ناو دەقی شیعری و ئەدەبیدا ڕەنگدانەوەیەکی بەهێزی لەسەر زیندوویەتی و نەمری دەقی شیعری و لایەنی ئیستاتیکییەتی شیعری هەیە .ئەمەش هۆکارێکە بۆکردنەوەی ئاسۆیەکی نوێ لە بە ردەم واتای دەق و داهێنان و جوانکاری دەق .

3- هەربەهۆی واتای ڕەنگەکانەوە دەتوانین ئاستی داهێنان و گۆڕانکاری و بنەمای هزری شاعیرو سەردەمەکەی دیاری بکەین.

سنورو چوارچێوەی تویژینەوەکە:- توێژینەوەکە لە چوارچێوەی شیعرەکانی فازیل شەوڕۆدا دەخولێتەوە و هەموو نموونە کانیش لە نێو دەقەشیعرەکانی شاعیردا خراونەتە ڕوو.بەمەبەستی دەرخستنی واتای ڕەنگەکان و کاریگەریان لە سەر دەروونی شاعیردا.

گیروگرفتی توێژینەوەکە:ئەو توێژینەوەیە هۆکارێکە بۆ خستنەڕووی ئەو گیرو گرفتانەی لەچوارچیوەی واتایی ڕەنگەکاندا لە شیعرەکانی شاعیردا بەدی دەکرێت ، کەدەبێتە هۆی دیاری کردنی ئاستی ئیستاتیکیەت و پلەی شیعریە تی شاعیر .

ڕێبازی توێژینەوەکە: لە نوسینی ئەم تویژینەوەیەدا بە پێ ی پێویستی لایەنە زانستی و هونەریەکانی ئەم تویژینەوەیە ڕێبازی شیکاری وەسفیمان پەیرەوکردوە. ئەم لێکۆڵینەوەیە بە مێتۆدێکی وەسفی شیکاری ئەنجامدراوە. لە ڕەوتی لێکۆڵینەوەکەدا کە لە دوو بەشدا ڕێکخراوە، سەرەتا وەك پێشەکییەکی تیۆری باس لە چییەتی ڕەنگ کراوە و لە ڕووی تیۆرییەوە هەوڵدراوە چەمکەکەی و مێژووەکەی و تایبەتمەندییەکانی ڕوون بکرێنەوە. بۆ ئەم مەبەستەش زۆرتر ڕوانگەکانی زانایان و نوسەرانمان وەکو بنەمای سەرەکی وەرگرتوون، ئەگەرچی لە دەرخستنی ڕەهەندە مێژووییەکەی سەرنجمان خستووەتە سەر بیرمەندگەلێکیتریش کە بەم بابەتە کاریگەر بوون..دواتریش لە بەشی دووەمدا، هەوڵدراوە ئەو بنەما و تێگەیشتنەی کە لە مێتۆدی واتای ڕەتگەکان هەیە، بەکار بهێنرێ و شیعرەکانی فازیل شەوڕۆیی پێ بخوێندرێتەوە. لەم ڕوانگەوە ئەوەندەی

گۆڤاری قەڵای زانست
گۆڤارێکی زانستی وەرزی باوەڕپێکراوە لە لایەن زانکۆی لوبنانی فەرەنسی دەردەچێت-هەولێر-کوردستان-عێراق
بەرگی(٥) – ژمارە(1)، زستان ٢٠٢٠
ژمارەی تۆماری نێودەڵەتی: ISSN 2518-6566 (Online) - ISSN 2518-6558 (Print)

کرابێ هەموو ئەو ئاماژانە بەرچاو گیراون، کە لە ڕێگەیانەوە دەتوانین وەك بەشێك لە کاریگەرییەکانی ڕەنگ بیانبینین.لە کۆتاییدا، هیوادارم توانیبێتم خزمەتێکی بچووك بەشاعیر و شیعروئەدەبیاتی کوردی بکەم .

بەشی یەکەم :تەوەرەی یەکەم :چەمك و پێناسە ی ڕەنگ:

تەوەرەی یەکەم: زاراوە و چەمک و پێناسەی ڕەنگ: لەفەرهەنگی هەمبانە بۆرینەدا وا پێناسەی ڕەنگ کراوە:" ڕەنگ چۆنیەتی دیمەنێکە کە دێتە بەرچاو، وەک سپیەتی، سوری، زەردی...تاد" و ئەو مانایانەشێ لەبەر دەگرێتەوە:" واشی، بار، جۆر، تەرز / چونیەتی بیجم و شکڵ"، ئەوجا نزیکەی (٣٥) وشەیەکی پەیوەست بە ڕەنگ بەدوای خۆیدا دێنی. هەر لە هەمان فەرهەنگدا، وشەی (ڕهنگ، بە واتەی ڕۆشنایی و ڕۆناکی) دێ و وشەی "ڕەهن / ڕەهنگ، مانای بیلەی چاو" دەدەن (هەژار، ٢٠١٤: ٣٩٣ – ٣٩٤). هەرچی فەرهەنگی ئۆکسفوردی ئینگلیزییە بەم شێوەیە ڕەنگ پێناسەدەکا: "خەسڵەتێکە لە شتێکدا دەبینرێ، یان هەستێکە دەکەوێتە بەر دیدی چاو، لە ئاکامی بەرکەوتنی ڕۆناکی بەو شتە"..................... (https://en.oxforddictionaries.com/definition/colour). لەو دوو پێناسە سادەیەی ئەو دوو فەرهەنگە دوو شت دەخوێنینەوە، یەکیان ئەوەیە کە ڕەنگ بە چاو دەبینرێ، دووەمیشیان بەبێ بوونی ڕۆناکی، ڕەنگەکان خۆیان نانوێنن. ئەوەی جێگەی سەرەنجە، وشەی (ڕەنگ و ڕهنگ و ڕەهنگ)ی کوردی، زۆر لێک نزیکن لە دەنگ و واتادا، ئەو (٣) وشەیە کردەی چاوو بینین و شکانەوەی ڕۆناکییەکە بە ئاشکرا بەیەکەوە ئاوێتە دەکەن. کە زانستی ڕەنگی پێیدەگوترێت .

تەوەرەی دووەم: ڕەنگ لەڕوانگەی زانستییەوە : هەر چەندە ڕەنگ شتێکی بەرجەستە نییە، بەڵام ئەوە ناگەیەنێ کە لەڕووی زانستییەوە نەگەڕێتەوە بۆ دۆزینەوەی زانستییانە ی ڕەنگ، هەندێ پێیان وابوو کە تەنها ڕەنگی سپی هەیە، بەڵام دواتر دەرکەوت کە ڕە نگی "سوور، شین، زەرد" ڕەنگی بنەڕەتین بۆ دروست بوونی ڕەنگەکانی تر. (شێخانی، 2013: 4)زانای گەورەی فیزیایک (ئیسحاق نیوتن)یش، لەڕێگای شیکارە زانستییەکانیەوە، توانی جۆرەکانی ڕەنگ زانستییانە شیبکاتەوە و ئەو بۆچونەی کە پێشتر باوەڕیان پێ هە بوو، سەرلەبەری لەبەریەك هەڵتەکێنی، کەئەویش ئەوەیە کە ڕەنگی سپی دایکی ڕەنگە کانە. بەپێی لێکدانەوەی (نیوتن)، ه کە بەم شێوەیە تاقیکردنەوەکەی ئەنجامدا "کاتێك

گۆڤاری قەڵای زانست
گۆڤارێکی زانستی وەرزی باوەڕپێکراوە لە لایەن زانکۆی لوبنانی فەرەنسی دەردەچێت-هەولێر-کوردستان-عێراق
بەرگی(٥) – ژمارە(1)، زستان ٢٠٢٠
ژمارەی تۆماری نێودەڵەتی: ISSN 2518-6566 (Online) - ISSN 2518-6558 (Print)

ڕووناکی خستە سەر پارچە جامێکی نووسراو یاخود داتاشراو دوای لێکۆڵینەوەی لەسەر پێکهاتەکانی سەرەکی، کەدواتر بەوە ناسرا پێی دەڵێن پەلکە زێڕینەکان، ئەم ڕووناکییە دە کەوێتە سەر هەر شتێك، جۆرە ڕووناکییەك دروست دەكات، بەپێی سرووشتی ئەم شتە ییە و بەپێی ئەم پێوەرەی کە ڕووناکییەك دەیداتەوە. ئەگەر بینیمان کاتێ ڕووناکی لەهە ر شتێکی داو تیشکی نەدا ئەوا ئەو ڕەنگە ڕەشە، بەڵام ئەگەر ئەم لاشەیە ڕووناکی دایە وە ئەوا ڕەنگی ئەم پارچە لاشەیە سپییەو هەندێك جار شتەکە ، هەندێك لە پێکهاتەی ڕووناکی دەداتەوە". (شێخانی، 2013: 5) بۆ یەکەم جار لەمێژووی زانستی ڕەنگدا، (ئیسحاق نیوتن) چەند تاقیکردنەوەیەکی کرد و لەئەنجامەکانیدا زانستییانە، دروستبوونی ڕەنگەکانی یەکلاکردەوە ئەمەش بە ئەنجامدانی تاقیکردنەوەکانی لەسەر بابەتی شیکردنەوەو شیتەلکاریی تیشکی خۆر و ڕەنگەکانی شەبە نگەخۆری "پەلکەزێڕینەی دەستکەوت" کەئەویش بریتییە لە حەوت ڕەنگە سەرەکییەکە:"سوور، پرتەقاڵی، زەرد، سە وز، شین، نیللی، بنەوشەیی". (شێخانی، 2013: 4) بەم شێوەیە بە بەکارهێنانی ئەو ئاوێزە شووشەییەوە، (نیوتن) تیۆری (ڕەنگی سپی) پووچەڵ کردە، کاتێك (ڕەنگە سپییەکەی خۆر چووەناو ئاوێزەوەکە، گۆڕانی بەسەردا هاتووە تەنها بە ڕەنگە سپییەکەوە نەماوە بەڵکو شییکردۆتەوە، ئەوەی نواند کە تەنها کاری ئاوێزەکە شیکردنەوەو جیاکردنەوەی بووەنەك گۆڕینی). (سالار، 2009: 65) کەواتە لەڕووی زانستییانە دەڵێین، (نیوتن)سەلماندی کە کۆمەڵێك ڕەنگ هەیە لە سرووشت دا و تیشکی خۆریش هۆکاری سەرەکی دەرکەوتنی ڕەنگەکانە، چونکە ڕەنگ و تاریکایی دەرکەوتنی کەمترە جگە لە (فسفۆر) کە دەکرێ هەر هۆکارێکی ڕووناکی دەرکەوێ.زانای ئەڵمانی (د. ئۆسواڵد Dr. Oswald) لەساڵی 1917، لە باسێکیدا هەوڵی داوە ژمارەی ڕەنگەکان دیاری بکات، چ ئەوەی لە سرووشت دایەو چ ئە وەی لەشەبەنگی خۆردایە ، جگە لەمانەش دروست بوونی ڕەنگی نوێ، هەندێك بیر و بۆچوون هەیە کە لەو دیوی دونیای ماددیەتەوە، بەواتایەکی تر بڵێین کە لە بەهەشت هە زاران ڕەنگی نەبینراو هەیە کە ئێمە عەقڵیشمان پەی پێنابات، هەرچەندە لەڕووی زانستییەوە، سەلماندنی ئەوە کارێکی نەکردەیە، بەڵام بووەتە بەشێك لە زانیاریی گشتی، لەلای خەڵکانی خاوەن عەقیدە، زانای ئە ڵمانی، (د. ئۆسواڵد Dr. Oswald) پێی وایە "پتر لە 900 ڕەنگ هەیە". (سالار، 2009: 66) "تا ئێستا ژمارەی رەنگەکانی کە چاوی مرۆڤ توانییەتی لێکیان جیابکاتەوە گەیشتۆتە نزیکەی (١٠) ملیۆن ڕەنگ... بەڵام

گۆڤاری قەڵای زانست
گۆڤارێکی زانستی وەرزی باوەڕپێکراوە لە لایەن زانکۆی لوبنانی فەرەنسی دەردەچێت-هەولێر-کوردستان-عێراق
بەرگی(٥) – ژمارە(1)، زستان ٢٠٢٠
ژمارەی تۆماری نێودەڵەتی: ISSN 2518-6566 (Online) - ISSN 2518-6558 (Print)

زاناکان ژمارەکە بە زۆرتر دەزانن و ئومێدەوارن لە ئایندە زۆر رەنگی دیکەش بدۆزنەوە کە تاکو ئێستا ئێمە پێیان ئاشنا نەبووین".

(http://www.rit-mcsl.org/fairchild/WhyIsColor/files/ExamplePage.pdf)

دەکرێ ڕەنگەکان، زانستییانە بەرسەر ئەم دوو کۆمەڵەدا دابەش بکەین؛ یەکەم: ڕەنگە کرۆماتیکییەکان (Chromatic Colors): بریتیيە لەچوار ڕەنگە سەرەکییەکەی شەبەنگە ڕۆژ: زەرد، سوور، شین، سەوز. دووەم: ڕەنگە ئەکرۆماتیکییەکان (Achromatic Colors):کە هەردوو ڕەنگی: ڕەش و سپی دەگرێتەوە. (سالار، 2009: 66)چونکە ڕەنگ ئەمرۆ هەم زانستە و هەم ئامرازێکی پەیداکردنی کڕیارە بۆ بەرهەمەکانی دەستی مرۆڤ کە دەستکەوتی ماددی باشی بەدواوەیە، زۆر لێکۆڵینەوەی لەسەر کراوە، لە جلوبەرگ و هەموو جۆرە دیزاین و نەخشەو نیگارێک، کار گەیشتۆتە ئەوەی هەم بۆ ئەشکنجەو ئازادران، رەنگ بەکار دێ و هەم بۆ ئەڤێنداری و خۆشەویستی و سەغلەمی و تەندروست باشیدا. بۆ ئەشکەنجەدان لە زیندانەکاندا بە ڕەنگکردنی دەروبەری بەندکراو بە ڕەنگی ئازار بەخشی وەک سووربۆ شوێنی خۆشگوزەرانی و هێمنیش ڕەنگی سەوزو پەمەیی... تەنانەت لە وەرزش و گەمەکانیشدا لە کۆنەوە ڕەنگ ڕۆڵی هەبووە گەمەی گاو دەسماڵی سووری ئیسپانییەکان بەبێ تاراو دەسماڵی سوور ناکرێ، چونکە چاوی گا هەر ڕەنگی سوور دەبینێ، ئەوەیش ئەگەر بجوڵێتەوە و لە حەڕەکەدابی. ئێمرۆ کە دیزاینی باڵەخانەیەک، یان قوتابخانەوە نەخۆشخانەوە شێتخانەوە سینەمایەک، بۆ نموونە دەکرێ، وەک چۆن ئەندازیاری خانووبەرە هەیە، ئەندازیاری ڕەنگیش کاری خۆی تێدا دەکا. هەموو ئامێرەکانی تەکنەلۆژیایی سەردەمیش، زۆر پەیوەستن بە زەوق و دیدی کڕیارەکانیان لە بارەی ڕەنگ و جۆرەکانییەوە، ئەمە گەیشتۆتە جیهانی بۆن و دەنگیش چونکە دەوترێ ئەوانیش رەنگی خۆیان هەیە .

تەوەرەی سێ یەم : ڕەنگ لە دەقی فۆلکلۆری کوردیدا: کوردیش وەك هەموو گەلانی دیکە، لەهەموو بوارێکی ژیان و ژینگەدا، خاوەن کەلەپور و فۆلکلۆری تایبەت بەخۆیەتی. بێگومان ئامرازی سەرەکی دارشتن و گواستنەوەی ئەو فۆلکلۆرەش زمانە، کە بۆتە پارێزەری نەتەوەو مانەوەو بەردەوام بوونی سەرەڕای هەموو کارەسات و نەگبەتی و نەهامەتییەکانی.دەبینین ، نەتەوەی کورد بە هۆی بوونی کلتورو فۆلکلۆرێکی ڕەسەن و

گۆڤاری قەڵای زانست
گۆڤارێکی زانستی وەرزی باوەڕپێکراوە لە لایەن زانکۆی لوبنانی فەرەنسی دەردەچێت-هەولێر-کوردستان-عێراق
بەرگی(٥) – ژمارە(1)، زستان ٢٠٢٠
ژمارەی تۆماری نێودەڵەتی: ISSN 2518-6566 (Online) - ISSN 2518-6558 (Print)

زۆروزەبەندەوە ماوەو بەردەروامە لە هەنگاونان. بێگومان ڕەوشی ژیانی ڕاووڕاوچیەتی و کۆچەری و ئاژەڵداری و کشتوکاڵ، هەموو جێ پەنجەی خۆیان لەو میراتە پڕگەنجینەیە بەجێهێشتووە.

نابێ ئەوەش فەرامۆشبکەین کە رەنگەکانی سرووشتی کوردستان لە دیمەنی شاخ و داخ و دەشت و دەرو روبارو کانی و کوێستان و بەفرو... هەمووی ڕەنگیداوەتەوە، ئەو هەموو ناوە جوانانە لە ڕەنگ خواستراوەنەتەوە: سەوزەڵی و بەفرین و هەورین و ڕەشێ و کەسکە و ئەسمەر و نەخشین و ڕەنگین و ڕەنگاڵ و ڕەنگاڵە. تەنانەت ئەمە لە ڕەنگی پۆشاکی ژن و پیاو و منداڵەکانی کورددا دەبینرێ، خۆ بەهاران، لە سەیرانان گوڵ و چیمەن و گوڵاڵەو ڕەنگی کراس و کەواو سوخمەی کچ و ژناکانیان لێک چودا ناکەیەوە، ئەگەر لە شوێنی خۆیان نەجووڵێنەوە، هەروا دەزانی سرووشتە جوانەکەی بەهارە دانیشتوەو ڕاکشاوە.

جگە لەمانەش کوردەکان سەرنجیان بۆ گۆڕانی ڕەنگی دارودرەخت و دارستان و شاخ و کێو و گیانەوەرەکانی دەروبەریشیان دەکرد. دەیابینی شەگردو بۆق و مارو مامرمیلۆک چۆن ڕەنگی خۆیان بەپێ ڕەنگی خاک و خۆڵی دەوروبەریان دەگۆڕن.

یەک پەشمە یان بەڕە یان مافوری کوردی هەمان وێنەو ڕەنگی سرووشتی ناوچەکەیان وە رگرتووە، ڕەشماڵ و دەسماڵ و کورەبار و کڵاش و هەوری و کراسی بەباخەڵ و سوخمەو ڕەنگی ئاڵو واڵای جلی ژنانەو هەروەها کەرەستە فۆلکلۆریەکانی تێکەڵەیەکن لە ڕەنگەکانی سرووشتی کوردستان. بۆیە دەتوانین بڵێین ڕەنگی فۆلکلۆری "بریتییە لەو ڕەنگانەی کە لە زۆر کۆنەوە بۆ کورد ماوەتەوە خاوەنێکی دیاریکراوی نییە". (شێخانی، 2013: 67). "ڕەنگی کەلەپوور کەرەستەی فۆلکلۆری کوردی جیایە لە ڕەنگ و فۆلکلۆری کەرەسەی گەلانی تر کەئەمەش بەهۆی ئەو ماددە خاوانەیە کە لێیان دروست کراوەکەڕە نگی سرووشت و گیانەوەرانی ناوچەکەی وەرگرتووە بۆ نموونە گوریس". (شێخانی، 2013: 67)   وەك لەپێشووتریش ئاماژەمان پێکرد ڕەنگی سرووشتی کاریگەری هەیە لە سە ر ڕەنگی بوونەوەرەکان (مرۆڤ، گیانەوەر، زیندەوەر) ئەوەتا بەپێی لێکۆڵینەوەیەکی ئافرە تێکی ئەمریکی (بسی.م. هنغت) کە کتێبێکی بەناوی (هەموو شتێ دەربارەی مار) نووسیووە "ڕەنگی پێستی مار، بەپێی ژینگەو دەوروبەری ئەو شوێنەی کە تیا دەژی، دە

ژمارەی تۆماری نێودەڵەتی: ISSN 2518-6566 (Online) - ISSN 2518-6558 (Print)

گۆڕێ. لە زەویە کشتوکاڵییەکاندا ڕەنگی سەوزە، لەخۆڵ و لمدا ڕەنگی زەرد یان سوور و زەردە. جوانترین مار ماری (بوا)یە کەسکی وەکو ڕەنگی سافی ئاسمان شینەو پشتی وە کو گیای دارستان سەوزەو لەسەر درەخت دەژی، کە باڵندە لە سەرەوەدەیبینێ وا هەست دەکات بەشێکەلەڕەنگی دارستان و کە لە خوارەوەش دەیبینێت وا دەزانێت ڕەنگی ئاسمانە. لەبەر ئەمەبەئاسانی نێچیری خۆی دەگرێ". (ڕەسول، 2005: 128) سروشت کاریگەری هەیە لەسەر دەرکەوتنی ڕەنگ و هەروەها لەسەر پەند و ئیدۆم و توانج کە بە شێکن لە فۆلکلۆر وەك دەبینین زۆرجار لەناو فۆلکلۆری کوردی هەندێ پەند و توانج هەیە مرۆڤە کەدەشوبهێنێت بەڕەنگی

گیانەوەرەکە یان باڵدارەکە وەك دەڵێ (دەڵێی قەلەڕەشە دەقیرێنێ)، ئەم توانجە خاوەنی یەکەمی دیار نییە بەڵکو دەماودەم وتراوەو بووەتە بەشێك لەفۆلکلۆری کوردی، هەروەها لەپەندی کوردیش زۆرمان هەیە لەمجۆرە بۆ نموونە: "چاوی سوور بووە". (خاڵ، 2007: 154) هەروەها لە چیرۆکی کوردی ڕەنگ زۆر بەکارهاتووە لە هەر شوێنە و بۆ مانا و مەبەستێك،" لەچیرۆکی (گایە زۆران بازەکە)، بۆ لێك جیاکردنە وەی گایەکان ڕەنگ بە کارهاتووە وەك: گاڕەش، گابۆر، کەواتە لێرەش دا سرووشتی ڕەنگی گیانەوەرەکان یان ئاژەڵەکان ڕەنگدانەوەی هەیە لەناو فۆلکلۆری کوردیدا". (میسری، 2015: 41)، بۆیە تەنیا ڕەنگی سپی مەڕ و بزن، بۆتە دەست نیشانکردنی پتر لە سەد جۆریان بەگوێرەی ئەو پەڵە رەش و سپییەی کە لەسە خورییەکەیاندا هەیە، تەنانەت ئاژەڵدارەکان بە مەرو بزن دەڵین، لە سپیان و لە ڕەشان. ڕەنگی درەخت و دار و دەوەن و کێو و گرد و دەشت و دۆڵەکان ...تاد.، بەشێکیان بەهۆی ڕەنگەکانیانەوە ناولێنراون بۆ نموونە: چیای (کێوەڕەش) ،بەهۆی ڕەشیی ڕەنگ کێوەکە، یان دەڵێن (ڕیحانەڕەشە) ،ئەو ڕیحانەیە کەڕەنگی پەلکەکانی ڕە شە. ئەوجا دەیان ناوی دیکەی وەک (گۆمەشین و چیازەردەو و گردە سپییان، گردەسۆر ...تا.) .ڕەشەو سوورە و زەردە و شینە و گورگە و بۆرە و بەڵەک، لە کەم شارو دێیان هەیە، پیاویان بەوە ناوانەوە نەبێ و شانازیشی پێوەنەکەن. نابێ ئەوەش فەرامۆش بکەین کە هەریەک لەو ڕەنگانە هێز و وزەوو و جۆرە ڕاکێشانێکی خۆیان هەیە، بۆ نموونە ڕەنگی ڕەش، (باوترین ڕەنگی پۆشاکی هەردوو ڕەگەزەکەیە کە لە هەموو سات و وەرزەکاندا دەپۆشرێت، ڕەنگی ڕەشی ماکی هێز و وزەو کارامەیی و جوانپۆش و سەربەخۆیی تێدایە ، زۆرجار ڕێخۆشکەری سازدانی پێوەندییە، (ریتاتانیوس) لەکتێبی (ئەمەیە ڕەنگ)دا دە

گۆڤاری قەڵای زانست
گۆڤارێکی زانستی وەرزی باوەڕپێکراوە لە لایەن زانکۆی لوبنانی فەرەنسی دەردەچێت-هەولێر-کوردستان-عێراق
بەرگی(٥) – ژمارە(1)، زستان ٢٠٢٠
ژمارەی تۆماری نێودەڵەتی: ISSN 2518-6566 (Online) - ISSN 2518-6558 (Print)

نووسێت: ڕەنگی ڕەش پەیوەست بووە بە زەوییەوە و سیمبولی پیت و بەرەکەت بووە. "ڕەش لای هیبییەکان بۆ ڕووبەڕوبوونەوەی یاسا و ڕێسا باوەکان بەکارهاتووە، لە لای میوزیك ژەنە کان تایبەتمەندیە بۆ ڕەنگەکەو خێرایی گۆڕانکاری لەچڕینی ڕیتمەکان، زەردەشتیەکان بەڕووخساری سیاوە وێنەیان لەسەر دیوارەکان کێشراوە، شیعەکان لەمە ڕاسیمی عاشورادا ڕەش دەپۆشن، هەر چەندەلەجل و بەرگدا ڕەنگی ڕەش سیمبولی تازیە باری و خەمە بەڵام لەمۆدەو پۆشاکی ژناندا لایەنی شەهوەتبازی و وروژانی سێکسی تێدایە،بۆیە پڕفرۆشترین کوتاڵ لەدونیادا ڕەنگی ڕەشە".(شەوڕۆ، 2017: 29) کەواتە سەلمێندراوە کە فۆلکلۆری کوردی دەوڵەمەندە لەڕەنگ، بەهۆی ڕەنگی سرووشت و گیانەوەرەکانی دەروبەری و وەرزەکانیساڵە. دیارە دەزانین کە فۆلکلۆری کوردی، تا بڵێی دەوڵەمەندە بە شیعر و بەندو بەندۆکەو لایلایەو سەردولکە و بالۆرە ...تاد. کە پشتاوپشت و دەما و دەم لەسەر زاری هونەرمەندانی میللی کورد و جوتیار و دایك و لاوك بێژان و حەیرانبێژ وبەیتبێژان بۆمان ماتەوە. (شایی و هەڵپەڕکی و ئاهەنگ و داوەتەکان) لە کوردەواریدا ، یان دروێنەکردن و ساوەرکووتانەوە و مەڕدۆشین و بێریکردن.. هەمووی بەرهەمە فۆلکلۆریی ڕەسەنی کوردین. جا هەریەک لەو ڕستانە چەندان لق و پۆیان لێبۆتەوە، وەکو جۆرەکانی لاوک و حەیران و مەقام و سیاچەمانەوە هۆرە ...تاد. بێگومان ئەو بەرهەمانە هیچیان خاڵی نین لە ڕەنگەکان جا ڕاستەوخۆ باسکرابن یان ناراستەوخۆ. هەر بۆ نموونە. ڕەنگ تەنانەت لە ناو فۆلکلوریشدا وەک ڕەمز بەکار هاتووە:

ڕەنگ زەرد و لێو بەبارم

عاشـقی بە چـاوی یــارم

ئەگــەر ئەزانی بەحــــاڵی دەردم

گریانت مەیە و، پەی ڕەنگی زەردم (کاکەیی، 2005: 59)

لەم دوو دقە فۆلکلۆرییەدا، ڕەنگی زەرد هەرجارەی دەرهاوێستە هۆکارێکە، یەکەمیان نەخۆش و دەردەداری عێشقە، دووەمیان لە تاو غەریب و دووری یارە. بۆیە ئەگەر وردتر لە ڕەنگی زەرد بڕوانین لەناو ئەدەبی فۆلکلۆریدا، دەبینین، ئەوا پاییز سەردەستەی

ڕەنگەکانە و هەرچی ڕەنگ زەردی هەیە لە گەڵا زێڕینەکانی ئەودا کۆکراوەتەوە، بە دەیان دەقە شیعرمان لەبەر دەستە:

ڕەنگ زەردی خەزان، خەتای پاییزن..........

ڕەنگ زەردیەکەی من، دووری ئازیزن (کاکەیی، 2005: 59)

بڕوان، چۆن ڕەنگی کراسی یار بۆتە ڕەنگدانی خۆشەویستیی نە بۆ زێدو ماڵ و نیشتیمان:

تۆ لە سلێمانی بە کراسی حەوت ڕەنگ

منیش لە تـاران غــەریب و دڵتەنگ (ڕەسول، 1970: 70)

دەبینین، ڕەنگی ئەو جیایە لە گەڵ ڕەنگی تارانییەکان، بۆیە هەست بە غەریبی دەکا بەڵام یارەکەی چونکە لەناو کەس و کار و شارەکەی سلێمانی خۆیەتی، حەوت ڕەنگە و ئاماژەیە بۆ خۆشی ی ناو خزم دۆستان، ڕەنگی غەریبی بۆ نموونە:ڕەنگی وڵات لەم هاوکێشەیە جوانتر دەردەکەوێت:

ژیان لە دوورە وڵات = بە ڕەنگی غەریبی

ژیان لەباوەشی وڵات = بە کراسی ڕەنگا و ڕەنگی

کەواتە بایەخی شیعری فۆلکلۆری کوردیدا دەمێکە بەرز نرخێندراوە، ئەوەتا (نیك تین)دەربارەی ئەدەبی کوردی دەڵێت: "هەر لێکۆڵینەوەیەك لە ئەدەبیاتی کوردی، دەبێت لە پێش هەموو شتێکدا لەسەر فۆلکلۆری ئەو نەتەوە بکرێت (غەفووری، 2018: 29)

ڕەنگ و ڕەنگڕێژکردن مەرج نییە لە ئەدەبدا تەنها یەك مانایان هەبێ، لەم دێرە شیعرە فۆلکلۆرییانە ڕەنگی سوور بۆ مەبەستێکی تر بەکاردێت کە نیشان و ئاماژەیە بۆ ساتی دڵخۆشی و ڕەنگدانەوەی لەسەر ئەندامەکانی جەستەی مرۆڤدا، وەک (کوڵمی یار)وەك لەم چەند نموونەی خوارەوە دەردەکەوێت:

گۆڤاری قەڵای زانست
گۆڤارێکی زانستی وەرزی باوەڕپێکراوە لە لایەن زانکۆی لوبنانی فەرەنسی دەردەچێت-هەولێر-کوردستان-عێراق
بەرگی(٥) – ژمارە(1)، زستان ٢٠٢٠
ژمارەی تۆماری نێودەڵەتی: ISSN 2518-6566 (Online) - ISSN 2518-6558 (Print)

خۆزگەم بەو خوشکەی برای دێ لە دوور

دەسکاتە ملی ڕەنــگی ئەبێ <u>ســـــوور</u>   (کاکەیی، 2005: 67)

لەم دەقە فۆلکلۆریانەدا، ڕەنگی سوور هێمایە بۆ مووژدەی هاتنی خۆشی و شادی. لە دێڕی یەکەم ڕەنگی سووری یارەکەی لەو کاتە دەردەکەوێ کە براکەی لە دوورەوە دێتەوە بە دەم و چاویەوە دیارە، یان کاتێك کچ بە یارەکەی دەڵێ دەستە سڕی سوور با لە گیرفانت بێ بۆ ئەوەی لە دیوەخان ئارەقی پێ بسڕێ ئەمە بەو مانایەی کە ڕەنگی سوور هەرچەند تایبەتە بە کچان، لێ پیاوانیش دەکرێ بەکاری بهێنن.ئەو هەویرە ئاو زۆر دەکێشی، بۆیە بە کورتی دەڵێین: ڕەنگیش وەکو زۆر پێکهاتەی دیکەی ژیان و ژینگەی کوردەواری، زۆر   بە جوانی لە هەموو شتەکانیاندا، بە کەلەپورو فۆلکلۆریشەوە ڕەنگی داوەتەوە.

تەوەرەی چوارەم: 1- پەیوەندی ڕەنگ بە ڕەوانبێژییەوە : ڕەوانبێژی کە ئامرازی گەشکردنەوەی مانا و دەلالەتەکانی وشە و گوزارشتە

چەندان پێناسەی بۆ کراوە، هەر یەکەی لە گۆشە نیگایەکەوە، تێڕاماوە، وەک دەگوترێ؛ ڕە وانبێژی زمانێکی تری گفتوگۆیە، جۆرێکی تر لەدەربڕین کە دانانی وشەکان لە چوارچێوە ی ڕستە یان دەقە شیعر کە مانایەك بەرجەستە بکات کاریگەری لەسەر پەیامگر (خوێنەرو بیسەر و بینەر) هەبێ و واتایەک بێنێتە ئاراوە تەواو جیاواز بێ لەوەی کە دێتە گۆ. بەو واتاییەی کە هێز دەداتە ئەو وشەو دەقە شیعرەکە، لە پێشتر بوونیان نەبووە. ئەمەش بە جوانی لە زۆر قسەی نەستەقی کوردی و پەند و ئیدۆم بەدی دەکرێ. دەتوانین ڕەوانبێژی بگەڕێنینەوە بۆ ئەو وێنەو هێما و جوڵەی لە نێو وشەکاندا شاردراونەتەوەو، ئامرازی ڕەوانبێژی تیشکیان دەخاتە سەر، تا جوانترو و قولتر و کاریگەرتر دەرکەون.ڕەوانبێژی و ڕەنگ زۆر بەیەک ئاشنان لە هەموو زمانەکاندا، تەنانەت رەوانبێژی هاوبەشیش هەیە: کۆتری سپی هێمایە بۆ ئاشتی لە هەموو جیهان، قەلەڕەش هێمایە بۆ پرسەو دڵتەنگی و خۆویستی. ئەگەر سەیری ڕەنگ بکە ین لە ڕەوانبێژی ئایین و ئایینزایی و سیاسی و حزبی و ڕێکخراوەیی.بۆ منداڵانی کورد ڕەوانبێژی شاراوەی نێو ڕەنگی ئاڵایەکەی تەواو کاریگەرە ،وەك لەم شیعرەدا دەردەکەوێ   (ئاڵامان)

ئاڵامــان شــەکاوەیە   قەشەنگ و ڕازاوەیە

گۆڤاری قەڵای زانست
گۆڤارێکی زانستی وەرزی باوەڕپێکراوە لە لایەن زانکۆی لوبنانی فەرەنسی دەردەچێت-هەولێر-کوردستان-عێراق
بەرگی(٥) – ژمارە(1)، زستان ٢٠٢٠
ژمارەی تۆماری نێودەڵەتی: ISSN 2518-6566 (Online) - ISSN 2518-6558 (Print)

چوار ڕەنگی جوان و گەشە   هی خـاکێکی چـوار بەشە

سپی و زەردو،سەوزو سوور   هــیوای نــزیک و دوورە

زەرد ڕۆژی ڕوونـاکیە   سپی ئـاشتیە و پاکە

سـەوز هێمای ژیـانە   ســوور خوێنی شەهیدانە

(زەینەدین،2003: 44)

لە شیعری کوردی و بێگانەدا وە لە پەند و ئیدۆم و فۆلکلۆری کوردی دا هەروەها لە ئاخاوتنی ڕۆژانەدا وشەی ڕەنگ بۆ ماناو دەلالەتی جیا جیا بەکاردەهێندرێت، هەوڵ دەدەین چەند دەقە شیعرێک بکەینە نموونە؛

بە تەمەن پیرە بــە دیمــەن لاوە............

ریــشی سپی سەری ڕەشی بێ کڵاوە   (عەونی،2014: 179)

هەروەها (محمد تۆفیق وردی) وەک شیوەنێک بۆ وەفاتی مەلای گەورە دەڵێ:

هەزار داخ و هەزار مـەینەت لەبەر زاناو ژیانی کورد

هەمووکەس پەست و ڕەش پۆش ئەرستۆ قارەمانی

کورد   (علاءالدین، ٢٠١٤: ٣٩)

هەروەها نالی شاعیر لە بەیتێکیدا دەڵێ:

پەچەیی پەرچەمی یو پەرچەمی سیا

هەر دەڵێی مــانگە شەوە کوڵمی تیا   (میران، شارەزا، 2707: ١٣٤)

ئەگەر لەم سێ دەقە شیعرە وردببینەوە، دەبینین هەریەکە لەمانە، ڕەنگی ڕەش بۆ مانایەک (تەوزیف) کراوە: لەدێری یەکەم ڕەنگی ڕەش هێمایە بۆ لاوێک کە مانای ئەوە

گۆڤاری قەڵای زانست
گۆڤارێکی زانستی وەرزی باوەڕپێکراوە لە لایەن زانکۆی لوبنانی فەرەنسی دەردەچێت-هەولێر-کوردستان-عێراق
بەرگی(٥) – ژمارە(1)، زستان ٢٠٢٠
ژمارەی تۆماری نێودەڵەتی: ISSN 2518-6566 (Online) - ISSN 2518-6558 (Print)

دەدات مرۆڤەکە هەرچەندە کە ڕیشی سپی یە بەڵام بە ڕەنگی پرچی وادیارە کە تەمەنی لاوە، لە دێرە شیعری دووەمدا ڕەنگی ڕەش هێمایە بۆ پرسە و ماتەمینی و ناخۆشی و بەڵام لە دێرە شیعری سێیەم ڕەنگی (سیا) واتا ڕەش، هێمایە بۆ زولف و پرچی ڕەش. دەبینین ڕەنگ لە سیاقی شیعر و ڕستەدا مانای جیاجیا دەدات بە دەستەوە، واتا هیچ ڕەنگێک تەنها یەک واتا و مەبەست نادات بەدەستەوە وەک ڕەنگی سوور دەکرێ بە نیشانەی خوێن ڕشتن و لەهەمان کاتدا بۆ وەسفی کوڵمی یاریش بەکاربێت، ڕەنگی سپی هێمایە بۆ ئاشتی و لەهەمان کاتیشدا دەکرێ هێما بێ بۆ (ترس) کە دەڵێیت؛ لەترسان ڕەنگی سپی هەڵگەڕاوە. کەواتە ڕەنگ لەلای هەر شاعیرێک فەرهەنگێکی خۆی هەیە وە دەکرێ لەهەر شیعرێکدا مانای جیاوازی هەبێت.

2- ڕەنگدانەوەی ڕەنگ لە شیعردا :

زمان ئامرازە نەک ئامانج، جا یەکێک لە پایە هەرە بەهێزەکانی شیعر زمانە، کە شاعیر دەکاتە ئامرازی خۆی بۆ گوزارشتکردن لەو ئیلهامەی لە ناخیدا پەنگدەخواتەوە. بێگومان ڕەنگ، لە هەموو زمانەکاندا پانتاییەکی فراوانی داگیرکردەوە، لێرەدا شاعیرەکانیش بە ئاگاو بێ ئاگا زۆر جار دەست بۆ فەرهەنگی ڕەنگەکان دەبەن و دەیانکەنە دەستکەلای مرازییان. تەنانەت شێرکۆ بێکەس شاکارێکی جوانی بەناوی (ڕەنگدان) بۆ تۆمارکردووین کە سەروبەری ڕەنگە بۆ دەربڕینی مەبەست و مەرامە شیعرییەکانی خۆی. پێش ئەوەی بچینە نیودەقە شیعرییەکانی فازیڵ شەوڕۆ بەباشی دەزانین ئاوڕێک لە چەند دەقە شیعرێکی شاعیرانی دیکە، پەیوەست بە ڕەنگ، بدەینەوە: لەمبارەیەوە گۆران دەڵێت:

ئەی قژ زەرد، ئەی بەژن و باڵای کەڵەگەت،

بۆ کز ڕاوەستاوی بەرامبەری من؟ (عەلی، 2009: 207)

فازیڵ شەوڕۆش دەڵێت:-

ئەی قژ زەردی

پەنجە گڵۆکەی بەدەم،

گۆڤاری قەڵای زانست
گۆڤارێکی زانستی وەرزی باوەڕپێکراوە لە لایەن زانکۆی لوبنانی فەرەنسی دەردەچێت-هەولێر-کوردستان-عێراق
بەرگی(٥) – ژمارە(1)، زستان ٢٠٢٠
ژمارەی تۆماری نێودەڵەتی: ISSN 2518-6566 (Online) - ISSN 2518-6558 (Print)

دەتبیچاوێ

بدە ئەو تابلۆ جوانانە.   (شەوڕۆ، 2011: 322)

هەردوو شاعیر ڕەنگی زەردیان کردۆتە ئامرازی دەربرینی وێنەیەک. هەردووکیان باسی بێ دەنگی کچێک دەکەن، گۆران پێی دەڵێ بۆ کز ڕاوەستاوی بەرامبەری من؟ کە ئەمەش واتای بێ دەنگی بەرامبەرە. فازیڵ شەوڕۆ قژی زەردی تێکەڵ بە جۆرە تێڕامانیک کردووە، لە بەرامبەر داواکاری شاعیردا کە داوای لێدەکات کە سەیری ئەو تابلۆیە جوانانە بکات، بەڵام هەر یەکە و لە زەمەن و بابەتێکی جیادا . کۆلکەی هاوبەشی نێوانیان (قژی زەرد)ه .هەمان بابەتەکانی قژی زەردیان بەکارهێناوە بۆ مەبەست و ئامانجی جیا ڕەنگە گۆرانیش کاریگەری شاعیرانی بەرلەخۆی لەسەربێ لە چەندین بواردا گەر زنجیرەیەك بێ ئەوا بەردەوامی هەیە .هەروەها هیمنی شاعیر لەم بارەیەوە دەڵێت:

نایەڵێ دوژمن بەڕەنگە <u>زەرد</u>ەکـــەی من پێکەنێ

تادەمی مردن ئەمن مەمنوونی فرمێسکی گـەشم

(دەشتی، حەبیب، 2003: 267)

شێرکۆ بێکەسیش دەڵێت:

لە ڕێی ڕەنگێکی <u>زەرد</u>ەڵەی باریکەوە

من گەیشتمە ناو ئەشکەنجەی

گیانی ژنی ئەم وڵاتە....   (ڕەئوف، 2017: 479)

بەڵام شەوڕۆ دەڵێ:

زارۆکی بێ بەرگی ڕەنگ <u>زەرد</u>ی

جەزیرە و شەڕناخ و ئامەدم

لە دووڕا دیارم   (شەوڕۆ، 2014: 152)

ژمارەی تۆماری نێودەڵەتی: ISSN 2518-6566 (Online) - ISSN 2518-6558 (Print)

هەر سێ شاعیر ڕەنگی زەردیان بۆ ڕووخساری مرۆڤ بەکارهێناوە، لەکاتی بێ هیوایی و نوشستی و زوڵم لێکردندا، هێمن ڕەنگی زەرد بەکاردەهێنێت کە ئاماژەیە بۆ پەرێشانی ، لە هەمان کاتیش ئەو زەردەی سەر لێو نەفی کردنی پێکەنینە چونکە ئەو دەڵێ زەردە لەسەر لێوی کەسێ لەم شارەدا نابینم، بەڵام شەوڕۆ تەوزیفی ڕەنگی زەردی بۆ ناسینەوە بەکارهێناوە کە بووە هۆی زوڵم و ستەم و نادات پەروەری دەوڵەتی تورکیا لە بەرامبەر کوردەکانی ماردین دا کە ڕەنگی داوەتەوە لەسەر منداڵانی ئەم ناوچەیە و بە ڕەنگیان دیارە کە لە برسان وایان بەسەر هاتووە لە دوورەوە دەناسرێنەوە . هەروەها ڕەنگی خۆڵەمێشیش شەوڕۆ وەك خۆی بەکاری هێناوە کە زیاتر لە پاشماوەی ئاگردا دەچێت یان سوتان ئەوەتا لە شیعرێکدا جوان ئەم ڕەنگەی شوێن کردۆتەوە کە دەڵێ:

ئیمڕۆ لە پێش کازیوەدا....،

پەڕەسێلکەیەکی تێژرەو هاتە لام و

خەمی ئەو سێ کۆستە گەورەی

کردە سەرباری خەمانم.

دەیگوت: بۆ خۆم گوێم لێبوو کە

خۆڵەمێشی خەرمانەکە،

(شەوڕۆ، 2011: 27)

شاعیر لە زمانی پەڕەسێلکەیەکەوە بۆمان دەگێڕێتەوە کە وتویەتی خۆم گێم لێبوو واتا کاتێك خۆڵەمێشەکە گفتوگۆی لەگەڵ قاوخ یان بڵێین قەپێلکە شقارتە کردووە وتویەتی بۆ من دەسوتێنی کە پێشتر خەرمانێك بووە بەڵام بەهۆی سووتانەوە تەنها خۆڵەمێشی لێ بەجێ ماوە. هەروەها نالی شاعیرلەم بارەیەوە دەڵێ:

حەنایی کـــــردووە پەنجەی بـە خوێناوی دڵی زارم

گۆڤاری قەڵای زانست
گۆڤارێکی زانستی وەرزی باوەڕپێکراوە لە لایەن زانکۆی لوبنانی فەرەنسی دەردەچێت-هەولێر-کوردستان-عێراق
بەرگی(٥) – ژمارە(1)، زستان ٢٠٢٠
ژمارەی تۆماری نێودەڵەتی: ISSN 2518-6566 (Online) - ISSN 2518-6558 (Print)

ئەمە ڕەنگە شەهادەت بێ کە کوشتەی دەستی دڵدارم

(مودەڕیس،1283: 124)

لێرەشدا شاعیر ڕەنگی حەنایی یان بڵێین خەنەیی بەکارهێناوە کە دڵدارەکەی پەنجەی پێ خەنە کردووە. یان وەفایی دەڵێت: دڵ پڕ ئێشی من بۆیە وەها خوونابی گریانە

هەموو سینەم وەکو نیشانە جێگانێشی موژگانە (قەرەداغی، 1387: 47)

هەموو سینەم وەك نیشانە جێگای نێژی موژگانە وەفاییش بەهەمان شێوە بە ڕەنگ ئاماژەی بە سینە و دڵی خۆی کردووە کە لە عەشقی چاوەکانی دەرکەوتووە ڕەنگی خوێنینیان گرتووە. شێخ ڕەزا دەڵێ؛

هەروەکو ئەشکم بە ڕەنگی سووری خۆی خوێنینە کوز

داستانی شـــاهنامەی خەســـرەو و شیرینە کـــــوز (ئاشنا، خاڵ، 2003: 65)

کە لێرەدا تەشبیهی سووری ئەندامی مێیینەی بە ڕەنگی خوێنی خۆی شوبهاندووە بە ئەشکی خوێنینی چاوەکانی شاعیر، ئێمە نامانەوێت زیاتر بچینە ناو ئەم شیعرەوە تەنها کاریگەری ڕەنگمان لەسەر ئەو شیعرە لا مەبەستە. ئەوەی گرنگە... مەرج نییە رەنگێک لەلای شاعیر هەمان وێنەو شەوق و پرشەنگی هەبێ کە لە چاوی ئێمەدا دەبینرێ.... ئەوان شتەکان تێکەڵ بە زۆر کەرستەی دیکەی شیعری دەکەن لە وشەو داڕشتن و ئاواز و رتم و خەیاڵ و مانای مەجازی.....تاد.

بەشی دووەم : ڕەنگ لە شیعری فازیل شەوڕۆدا

تەوەرەی یەکەم: واتای ڕەنگ لە دەقە شیعرەکانی شاعیردا

گۆڤاری قەڵای زانست
گۆڤارێکی زانستی وەرزی باوەڕپێکراوە لە لایەن زانکۆی لوبنانی فەرەنسی دەردەچێت-هەولێر-کوردستان-عێراق
بەرگی(٥) – ژمارە(1)، زستان ٢٠٢٠
ژمارەی تۆماری نێودەڵەتی: ISSN 2518-6566 (Online) - ISSN 2518-6558 (Print)

ڕەنگ ئەو دیارییە مەزنە یەزدانییە یە کە بەهۆیەوە بوون و گەردوون و بەردەوام بوونی ژیان هاتۆتە ئاراوە...هەر کاتێ ڕەنگەکان لە بوونی گەردووندا سڕانەوە ئەوا نە بوون و نەژیان دەمێنێ... ئێمە بەبێ رەنگ هیچ نابینین و هیچ دەرک بە جیهانی دەروپشتمان ناکەین. ئەوە ڕەنگە خۆشەویستی و ڕق و جوانی و ناشیرینمان نیشاندەداو پێدەبەخشێ . دیارە هەر ڕەنگەی هەڵگری ڕەمزی تایبەت بەخۆیەتی و کتێبیان لەسەر نووسراوە. ئێستا زانستی لە هەوڵی ئەوەدایە بیسەلمێنی کە هەر ڕەنگێک دەنگێکی تایبەت بەخۆی هەیەوە.هەر دەنگێکیش هەڵگری ڕەنگێکی تایبەتییە. بۆ خوێندنەوە و شیتەڵکاری ڕەنگ لە دەقێکی شیعریدا دەبێ وێنە هونەری و خەیاڵ و ناوەڕۆکی دەقەکە تێبگەین و بتوانین بە ناخی ڕازاوە و نهێنییەکانیدا شۆڕببینەوە.... زۆرجاریش پێویستە وابەستەی ژیانی شاعیر بین.. تا چێژ لە تامی ڕەنگەکان وەرگرین.شەوڕۆ ، ئەزموونێکی زۆر قوڵ وباشی لە هۆنینیەوەی شیعرو لە نووسیندا هەیە. بۆیە ئاساییە کە ئەو جۆرە شاعیرە تاڕادەیەکی باش بەئاگابن لە دونیاو جیهانی ڕەنگ. وەك لە بابەتەکانی پێشووتریش ئاماژەمان پێدا کە ئەدەب و شیعر بە تایبەتی وەك تابلۆیەکی بێ دەنگە کەواتە ڕەنگ چۆن سرووشتی ڕازاندووەتەوە بە سەوزە گیاو ڕەنگی گوڵ و ڕەنگی مەل و ڕەنگی ئاو و ڕەنگی شاخ ، ئیتر بە هەمان شێوە ڕەنگ شیعری شاعیرانیشی ڕازاندۆتەوە، وەك وتمان دەگەڕێتەوە سەر توانای شاعیر لە بەکارهێنانی ڕەنگدا تاچەند ئەو ڕەنگە شیعرەکەی بەپێزترو بەهێزتری کردووە لە ڕووی کۆد و ماناوە. کەواتە لێرەشدا ڕەنگ مۆتیڤێکی کاریگەرە لەناو شیعرەکانی شاعیرداو ڕەنگ ڕێشتری کردووە، وەك لەلای شەوڕۆ ڕەنگی داوەتەوە کە دەڵێت:

چڵی <u>سەوزی</u> دار گوێزێ

بۆ بەردە کێلی لای سەری

(شەهریار)دا نووشتایەوە (شەوڕۆ، 2011: 207)

شاعیر ڕەنگی سەوزی بۆ مەبەستێکی تر بەکارهێناوە، هەموومان دەزانین سەوزی هەڕەتی گەشەی دارە نەك شۆڕبوونەوە یان نوشتانەوە بەڵام شاعیر زۆر بەجوانی تەوزیفی کردووە و مانایەکی تری پێداوە کە ئەویش چڵی سەوزی دار گوێزە لە هەڕەتی

گەشەی دا دەنوشتێتەوە بۆ ئەو بەردەکێلەی لای سەری شەهریار، کەواتە گەیشتینە ئەو دەرئەنجامەی کە ڕەنگ کاریگەری ڕەنگدانەوەی هەیە لە بواری شیعردا لای شاعیران بە گشتی لای فازیڵ شەوڕۆ بەتایبەتی ڕەنگ لە هەر شیعرێك دا بۆ خۆی دالێکەو مەدلولەکەی واتاکەمان پێ دەدات هەوڵ دەدەین لە جۆرێك لە ڕەنگەکان (سەوز و سوور و زەرد و ڕەش) بە نموونەی شیعری ئامانجەکەمان بپێکین. شاعیر چەندین ڕەنگی لە شیعرەکانی بەکارهێناوە کە هەر ڕەنگە و بۆ ماناو مەبەستێکە، ڕەشە ڕەیحانە جۆرە گیایەکی بۆندارە، لە ڕابردووی کوردەواری کە بە تەڕی گەنجان لەبەر پشدێنیان دەنا هەروەها بە وشککراوەیی دەخسترایە ناو (سەرین) بۆ ئەوەی لە کاتی سەرپێکردنی بۆنی خۆش بێت، شاعیر بۆچی مەبەستێك بەکاریهێناوە:

یاڕەبی خودایە

ئەجری ئەو ماچانەی

لە زەمزەمی دڵدا هەڵدەکوڵن

لێویان پەلکی ڕەیحانە ڕەشە و

تامیان داری زەعفەرانی وەفا و

مرچەیان چریکەی بولبولی ئەڤینە

بۆ هەر یەك حەوت حەجان بنووسی

(شەوڕۆ، 2014: 119)

هەر چەندە شاعیر ڕەیحانە ڕەشەی بە لێو شوبهاندووە، ڕەنگە لێوی ڕەش لە کوردستان زۆر ویستراو نەبێت بەڵام بەپێی ئەوەی شاعیر لە دەوڵەتان ژیاوە بۆ نموونە: لیبیا کە بەشێکە لە ئەفریقیا وە ڕەنگی پێستیان ئەسمەرە، دەکرێت بەکارهێنانی و هۆکارەکەی بگەڕێتەوە بۆ ئەو دیمەنانەی کە لەو وڵاتە یان لە وڵاتانی دەرەوە بینیویەتی و یەکێك لەو لێوانە سەرنجی ڕاکێشابێت و لە شیعرەکانی ڕەنگی دابێتەوە، بەڵام هەڵبژاردنی ڕەیحانی ڕەش ڕەنگە بگەڕێتەوە بۆ ئەوەی لە دەرەوەی کوردستان وشەکە

گۆڤاری قەڵای زانست
گۆڤارێکی زانستی وەرزی باوەرپێکراوە لە لایەن زانکۆی لوبنانی فەرەنسی دەردەچێت-هەولێر-کوردستان-عێراق
بەرگی(٥) – ژمارە(1)، زستان ٢٠٢٠
ژمارەی تۆماری نێودەڵەتی: ISSN 2518-6566 (Online) - ISSN 2518-6558 (Print)

نووسرابێت وەك جۆرێك لە یادەوەری و دووبارە بۆ یادی نیشتیمانەكەی خۆی بەكاری هێنابێت، لە هەمان كاتدا وەك گوتمان ڕەیحانە ڕەشە بۆنی خۆشە، تەوزیف كردنی بۆ لێو مانای ئەوەیە لێوەكانیش بۆنیان خۆشە، وەك لە شیعرەكەدا دەڵێ لە زەمزەمی دڵدا هەڵدەكوڵن واتا بۆنی ئەو ماچانە بۆنێكی جیایە بە تایبەتی لەو كاتەدا بە جوان بە دەردەكەوێ كە دەڵێ مرچە یان چریكەی بولبولی ئەڤینە كە تامەزرۆیەكی زۆری پێوە دیارە چونكە وەفای تێدایە بۆیە ئەویش نزا دەكا لەلای خودا كە بۆیان بە حەوت حەج بنووسرێ جگە لە مانای ڕەیحانە ڕەشە لەم شیعرەدا وەفا و ئەڤینێكی ڕاستەقینە بە دەردەكەوێت دەتوانم بڵێم گەر ئەو هۆكارەی زۆرتر باسمان كرد كە وتمان لە ئەفریقیا ژیاوە دەكرێ ئەوەی بۆ زیاد بكەین كە لێو ڕەش بێت یان سوور یان سپی گرینگی نی یە گرنگ خۆشەویستی ڕاستەقینەیە كە لە مرچەی ماچەكان بە دەردەكەوێ. هەروەها لە دەقەشیعرێكی دیكەدا شاعیر دەڵێت:

ژووانە، نامەوێ

لەم بەندەی دڵدا

كەزی سپیم بۆ بهۆنینەوە! (شەوڕۆ، 2014: 45)

كەزی سپی ئاماژەیە بۆ بەسەرچوونی تەمەن كە شاعیر لەم شیعرەدا بەكاریهێناوە. یان لەوانەیە (ژووانە) هێما بێ بۆ ناوی كچێك كە شاعیر خۆش دەوێ، خۆ ئەگەر (ژووان)یش جێژوان بێ ئەوا دووبارە مەبەستی شیعری ئەوەیە كە عەشقەكەی دەشارێتەوە ئەو ویستیەتی یان حەزەكەی ئەوا دەلێ ناكرێ كەزی سپی بهۆنێتەوە دەبێت دەری بیرێ، هەروەها شاعیر شیعرەكانی ڕازاندووەتەوە بە ڕەنگ وەك لە دەقەوشیعرێكی تردا دەڵێت:

دەریاش هێندە

شەیدای چاوی ئەستێرەیە

تەمەنا دەكا هەتاو بێ و

بۆ تۆقەڵی ئاسمانی شین پەلی بگرێ (شەوڕۆ، 2014: 130)

هەروەها لە دەقەوشیعرێکی تردا دەڵێت:

بەرەو لوتکە

بە توولەڕێی هەورازێکدا

هەڵدەگەڕام

ماندوو، تینوو،هەناسە سوار،

ئارەقەی شین لە دامەنما .... دەهاتە خوار (شەوڕۆ، 2011: 132)

لێرەدا ڕەنگی شین بۆ مەبەستێکی تر بەکارهاتووە کە ئاماژەیە بۆ شەکەتی دەرکردنی ئارەقەیەکی زۆر لە جەستە کە لە ئیدۆمی کوردی وەریگرتووە کە کەسێك زۆر ماندوو دەبێ لە کارێك (ئارەقەی ڕەش وشینم کرد) کە ئاماژەیە بۆ ماندوبوونێکی زۆر. شاعیر بەردەوامە لە بەکارهێنانی ڕەنگ وەك لەم شیعرەدا دەڵێ:

تازە زەردی خۆری ماندوو

لوتکەی شاخی جێهێشتبوو

لەسەر گۆپکە مەمکی هەورە بەرزەکانا

تەنکە ئاوریشمێکی زەرد زەرد

بە نەرمی دەبریسکایەوە (شەوڕۆ، 2011: 388)

هەر چەندە ڕەنگی زەرد زۆر مانا هەڵدەگرێ دەتوانین بڵێین بۆ چەندین مەبەست بەکاردێت وەك ڕەنگی زێڕ هەروەها تەختی شاهانە کە بە زێڕ و زیو ڕازاواتەوە هەروەها

گۆڤاری قەڵای زانست
گۆڤارێکی زانستی وەرزی باوەڕپێکراوە لە لایەن زانکۆی لوبنانی فەرەنسی دەردەچێت-هەولێر-کوردستان-عێراق
بەرگی(٥) – ژمارە(1)، زستان ٢٠٢٠
ژمارەی تۆماری نێودەڵەتی: ISSN 2518-6566 (Online) - ISSN 2518-6558 (Print)

ڕەنگی زەرد ئاماژەیە بۆ خۆر کە پرشنگ دەداو ژیان دروست دەکات، جگە لەمانەش وەرزی پایز بە ڕەنگی زەرد هێما دەکرێ دەبینین شاعیریش بەدەرنییە لە شاعیرانی بەرلەخۆی لە بەکارهێنانی ڕەنگی زەرد بۆ ئەو مەبەستانە ئەوەتا لە شیعرەکەدا دەڵێ تازە زەردەی خۆری ماندوو، هەم ڕەنگی زەرد لێرەدا ئاماژەیە بۆ ماندووبوونی خۆر کە لە بەیانییەوە تیشك دەپرژێنێ لەهەمان کاتیش ڕەنگی زەرد ئاماژەیە بۆ ئاوابوونی خۆر هەروەها خۆر بەر لە ئاوابوونی لەسەر هەورەکانیش ئەو ڕەنگەی خۆی جێهێشتووە یان بڵێین نیشانداوە کە بڵێن لەسەر تەنکە ئاگرێکی زەرد زەرد بەدەردەکەوێ کەواتە ڕەنگی زەرد لێرەدا مانای قوماشی ئاوریشم دەگەیەنێ. جگە لەمەش شاعیر لە شیعرێکی تردا ڕەنگی سەوزمان بۆ دوو مەبەست پێ دەناسێنێ وەك لە قەسیدە درێژەکەی (هەیبەسوڵتان)دا دەڵێ:

بڵێسەی نەورۆزێ هەڵبکەم

تریسکەی بگاتە

ئاسمانی (شنروێ)

لە داری سەوزی سەر گڵکۆی

هەر شەهیدێ

چڵێکم بۆ بێنێ (شەوڕۆ، 2011: 309)

لەم شیعرەدا ڕەنگی سەوزی بەکارهێناوە ڕەنگی سەوز کۆمەڵێك مانا لەخۆ دەگرێت بەڵام باوترینیان ڕەنگی بەهار و گژوگیا و دار و درەختە، بەڵام شاعیر لەم شیعرەدا بە مەبەست ڕەنگی سەوزی بەکارهێناوە بۆ مەبەستێکی دیاریکراو چونکە دەڵێ لە داری سەوزی سەر گڵکۆی هەر شەهیدێ چڵێکم بۆ بێنێ کە مەبەستەکەی شاعیر ئەوەیە کە شەهیدان لە پێناو باوەڕێك شەهید بوونە کە دونیایەکی جوانتر بۆ مرۆڤایەتی بەرهەم دەهێنێ بە تایبەت لەم شیعرەش دا باسی ئاسمانی شنروێ دەکات هەم کە لوتکەیەکی بەرزەو لەهەمان کاتیش کۆمەڵێك پێشکەوتووخواز کە بەدەستی شەمشەمەکوێرەکانی تاریکی سەر بڕدران، هێنانی هەر چڵێك لە درەختی سەر سنگی هەر شەهیدێك لەگەڵ

گۆڤاری قەڵای زانست
گۆڤارێکی زانستی وەرزی باوەڕپێکراوە لە لایەن زانکۆی لوبنانی فەرەنسی دەردەچێت-هەولێر-کوردستان-عێراق
بەرگی(٥) – ژمارە(1)، زستان ٢٠٢٠
ژمارەی تۆماری نێودەڵەتی: ISSN 2518-6566 (Online) - ISSN 2518-6558 (Print)

ئەو باوەڕەی کە لە پێناوی شەهیدبوون بوونەتە بەشێك لە پشکۆی ئاگری نەورۆز کە هێمایە بۆ مانەوەی کورد.

ڕەنگی سوور کە بۆ زۆر مانا بەکاردێت وەك گوڵی سوور کە هێمایە بۆ خۆشەویستی، وە شەوی سوور ئاماژەیە بۆ یەکەم شەوی بووك و زاوایی هەروەها ڕەنگی سوور هێمایە بۆ خوێن و کوشتن هەروەها بڕیارە قورسەکان بە ڕەنگی سوور واژوو دەکرێن وەك لە سێدارەدان ، بابزانین شاعیر بە چ مەبەستێك لەم کۆپلە شیعرەدا بەکاریهێناوە کە دەڵێ:

ئەم ماچەی ببێتە ژەهری مار

سبەی شەو پرسەم بێ و

دوو سبەش ،دەسماڵێ سووری ئەو

بگێڕێ سەر چۆپی لە بۆ یار! (شەورۆ، 2014: 113)

لەم دەقە شیعرییە شاعیر خیانەتی دوو هاوژین نیشان دەدا کەپلانی تێدایە بۆ کوشتن و خۆ دەرباز کردن و شووکردنەوە یان ژن هێنانەوە، کە دەڵێ سبەی شەو پرسەم بێ ئاماژەیە بۆ کوشتن یان مردن، شەو کە هێمای تاریکییە و مەرگیش لە تاریکی جێگای پرسیار و گومانە بەهەمان شێوە دەسماڵی سوور کە شاعیر بەکاریهێناوە مەبەستی ڕۆژی ڕووناکە بەو دەسماڵە سوورە سەر چۆپی بگیرێ بۆ زەماوەندی شووکردن یان مێرد کردنەوەی ئەوی تر. شاعیر لە زۆر شوێن دا وشەی ڕەنگا و ڕەنگی بەکارهێناوە وەك (ڕەنگدانەوە، ڕەنگاوڕەنگ، ڕەنگاڵە، .....)، ڕەنگاوڕەنگ ئاماژەیە بۆ کۆمەڵێك ڕەنگ یان چەند ڕەنگێکی جیاواز یان بە واتای بەهار دێت یان بە واتای باخێکی پڕ گوڵ و گوڵزاری هەمەڕەنگ دێت ئەوەتا شاعیر لە شیعرەکانی دا جوان بەکاریهێناون وەك لەم کۆپلە شیعرەدا:

کاتێ ڕووەو نهۆمی دوو

کار مامزی (سلایگۆیی)

گۆڤاری قەڵای زانست
گۆڤارێکی زانستی وەرزی باوەڕپێکراوە لە لایەن زانکۆی لوبنانی فەرەنسی دەردەچێت-هەولێر-کوردستان-عێراق
بەرگی(٥) – ژمارە(1)، زستان ٢٠٢٠
ژمارەی تۆماری نێودەڵەتی: ISSN 2518-6566 (Online) - ISSN 2518-6558 (Print)

به پەیژەی پاسەکەدا چووە سەرێ

دەها پەپولەی ڕەنگا و ڕەنگ

لەسەر دەرپێی پەپولاوی

هەڵفڕین و هاتنە خوارێ

پاس بوو بە باغی پەپوولە (شەوڕۆ، 2014: 128)

سەرەنجی شاعیر لەم کۆپلەدا بۆ ئەو دیمەنەیە کچێك لە شێوەی کارمامز بەسەر پەیژەی پاسێکی دوو نهۆمی بەسەر دەکەوێت و لەسەر جلە پەپولەکانییەوە پەپولە دەبەرێ، کەواتە تەوزیف کردنی وشەی ڕەنگا و ڕەنگ وێنەیەکی حەز و جوان و ناسك و هەست بزوێنمان پێ دەبەخشێ، ئەوەی شاعیر لە خەڵکانی تر جیا دەکاتەوە بوێریەکەیەتی لە دەربڕین، ئازایەتییەکەی لە وتنی حەزەکانی یان بڵێین سەرەنجی شاعیر جیایە لە خەڵکی ئاسایی وردتر شتەکان دەبینێ،

تەوەرەی دووەم: ڕەنگ وەك ئامرازی ڕەمز لە دەقە شیعرەکانیدا

ڕەمز لە شیعردا دیاردەیەکی تازە نییە بەڵکو لە کۆنیشدا بەکارهاتووە چ لە ئەدەبی فۆلکلۆر و چ لە ئەدەبی کلاسیك و لە ئەدەبی نوێش بەردەوامی هەیە .ڕەمز ((بریتییە لە بەکارهێنانی وشە یان چەند وشە و دەستەواژەیەك کە بەسەر یەکەوە زیاتر لە واتایەك ببەخشن).چەندین پێناسە بۆ چەمکی ڕەمز هەیە لە ئەدەبدا بریتییە لە (ئاماژەکردن لە وشەیەك کە واتای شتێکی هەستی یان ژێری دەگەیەنێت بۆ مانایەکی نادیار و جیاواز)). (عەلی، 2009: 215)لە ئەدەبی نوێ دا چەندین ڕەمزمان هەیە کە ڕەنگە لای شاعیران بەهەمان مانا دووبارە ببێتەوە وەك (چیا بۆ هەڵۆ، ڕووبار و چەم بۆ نەوەستان، خۆر بۆ ئاسۆ، ئاتەشگا بۆ ئاگرپەرست). (عەبدوڵڵا، 2012: 146) ئەوەی بە پێویستی بزانین لەم توێژینەوەیە دۆزینەوەی ئەو ڕەمزانەیە کە شاعیر بەکاری هێناوە کە مانای شیعرەکەی لە پشتی خۆی حەشارداوە.شاعیر ڕەنگی ڕەشی زۆر بەکارهێناوە کە دەکرێت وەك ڕەمزێك هەڵسوکەوتی لەگەڵ بکەین و مانا جیا جیاکانی بخەینەڕوو.

ژمارەی تۆماری نێودەڵەتی: ISSN 2518-6566 (Online) - ISSN 2518-6558 (Print)

کە ڕۆیشتن

باڵای دارەکانم ڕەش ڕەش،

گوڵی باڵەکانم ڕەش ڕەش،

چاوی ئاوو

چاوی ماسی خەونەکانم ڕەشتر لە ڕەش! (شەورۆ، 2014: 44)

هەروەها شاعیر لەم شیعرەدا (6)جار وشەی (ڕەش)ی دووبارە کردووەتەوە:یەکەم: دووبارەکردنەوەی وشە لە شیعردا هونەرێکی سەربەخۆیە و چەند جۆری هەیە و بۆ مەبەستی جیاجیا شاعیر هانا بۆ ئەو هونەرە دەبات.دووەم: ئەم دووبارەبوونەوە وا دەکات ڕەشی ڕەنگەکە جار لەدوای جار تۆختربێ وەك ئەوەی کەوچك لەدوای کەوچك ژەهر بکەیتە پەرداخە ئاوێك.. کە جار لەدوای جار تاڵتر دەبێت.سێ یەم: لێرەدا (ڕەش) ئاوازێکی خۆشی بە دەقەکە داوە.چوارەم: ڕەش لێرە ڕەمزە بۆ هەموو ئەو مانایانەی کە ڕەنگی ڕەش لە فەرهەنگی خۆیدا هەڵگرتووە. هەروەها لە کۆپلە شیعرێکی تردا شاعیر دەڵێت:-

دەخوایە گیان تۆ پێمبڵێ:

ڕەنگی ئەنفال

لە تێکەڵەی چ ڕەنگێکی یەزدانیدا

خەلق دەبێ؟ (شەورۆ، 2014: 42)

ڕەنگی ئەنفال هەرچەندە وشەی ئەنفال لە ئایەتێکی پیرۆزی قورئان وەرگیراوە بەڵام بەکارهێنانی ئەو چەمکە لەلای حکومەتی بەعس لە دژی کورد بۆ مەبەستێکی تر بووە کە لە ئەنجامەکەی جینۆساید و قڕکردنی کورد بووە بۆیە شاعیر وەك ڕەمز وەریگرتووە کە هەمان مانای جینۆساید دەدات لە ڕووی پراکتیکەوە دژ بە گەلی کورد بۆیە شاعیر ڕووی دەمی دەکاتە خودا پرسیار دەکات ڕەنگی ئەنفالت لە ئاوێتەبوون و تێکەڵ بوونی کام

گۆڤاری قەڵای زانست
گۆڤارێکی زانستی وەرزی باوەڕپێکراوە لە لایەن زانکۆی لوبنانی فەرەنسی دەردەچێت-هەولێر-کوردستان-عێراق
بەرگی(٥) – ژمارە(1)، زستان ٢٠٢٠
ژمارەی تۆماری نێودەڵەتی: ISSN 2518-6566 (Online) - ISSN 2518-6558 (Print)

ڕەنگی خۆت دروست کردووە، ئەمە ئەوە دەگەیەنێت ئایەتی ئەنفال لە زەمەن و کاتێکدا هاتووە بۆ پرسێکی تر نەك بۆ گەلی کوردی موسڵمان و چەوساوە و دەشزانی کە خودا ڕەنگەکانی هەموو جوان بۆیە پرسیارەکەی ئاڕاستە کردووە.

هەروەها شاعیر لە بەکارهێنانی ڕەمز بەردەوامە وەك لەم شیعرەدا دەڵێت:-

ئاخر نابینان نازانن

لە زەردی وان زۆر زەردترە گـوڵەکانیان

لــە سۆری وان زۆر سۆرترە زامەکانیان

لـــە ڕەشی وان زۆر ڕەشترە چـاوەکانیان

لە ســـەوزی وان ســەوزترە خەونەکانیان

لە مــۆری وان زۆر مــۆرترە ئاڵاکـانیان

لـــە سپی وان زۆر سپیترە دەســتەکــانیان

ئاخر نابینان نازانن... کەڕولاڵ و بەنجکراون. (شەورۆ، 2014: 123)

لەم شیعرەدا ڕەنگ وەك ڕەمز بەکارهاتووە کە هەر ڕەنگە و ڕەمزێکە بۆ حزبێك لە کوردستان بەڵام شاعیر لەم دەقەیەدا هەر ڕەنگێکی دووجار بەکارهێناوە کە دەتوانین بڵێین وەك دوو ڕەمزی جیا بەکاری هێناوە بەشێوەیەکی تەنز ئامێز.بۆیە دەبینین بۆ ڕەنگی هەر حزبێك لە کوردستان خەون و خولیا و پرواو ئاوات و ویستی ئەندامەکانی وەرگرتووە کە زۆر لە سەرکردە و ئاڵاکانیان پاکترن و ڕاستگۆترن،

تەوەرەی سێیەم: جۆری ڕەنگەکان لە شیعرییەتی شاعیردا

شێوازی شاعیر لە بەکارهێنانی ڕەنگەکان لە شیعرەکانی دا توانا و زەوق و سەلیقە و جوانناسی و وردبینی شاعیرمان بۆ دەردەخات، دەبێت ئەوە بڵێین هەر ڕەنگە و وێنەیەکی جوان یان بڵێین وێنەیەك لە مانای شیعرەکە لە زەینمان بەرجەستە دەکات،

گۆڤاری قەڵای زانست
گۆڤارێکی زانستی وەرزی باوەڕپێکراوە لە لایەن زانکۆی لوبنانی فەرەنسی دەردەچێت-هەولێر-کوردستان-عێراق
بەرگی(٥) – ژمارە(1)، زستان ٢٠٢٠
ژمارەی تۆماری نێودەڵەتی: ISSN 2518-6566 (Online) - ISSN 2518-6558 (Print)

کەواتە کاریگەری ڕەنگ لە شیعرەکاندا نابێت بەهەند وەرنەگرین و لە ماناو ئاماژەکان ووردنەبینەوە چونکە زۆرجار لە دەقی ئەدەبی کۆد و ئاماژە زۆرە ڕەنگە تێگەیشتن هێندە ئاسان نەبێت بەڵام کە ڕەنگێکمان لە دەقەکە بەرچاو دەکەوێت ئەوا باشتر خوێندنەوە بۆ دەقەکە دەکرێت و زۆر جار شاعیر لە دەقەکانی لە هەردوو دیوان ڕەنگی وەك ڕەمز بەکارهێناوە ئەمەش مانایەکی تری بەخشیوە بە شیعرەکە و پێگەیەکی تری پێداوە .بۆیە باس کردنی ڕەنگەکانی خوێندنەوەیەکی ترمان لەسەر کۆی شیعرەکانی شاعیر و خودی شاعیر بۆ بەرجەستە دەکات، مەرج نییە زۆر بەکارهێنانی ڕەنگێکی دیاریکراو مانای ئەوە بدات کە شاعیر ئەو ڕەنگەی لەلای خۆشەویست و پیرۆزە یان بە پێچەوانەوە، بەڵکو ژینگە و دونیابینی شاعیر هەردووکیان کاریگەری هەیە لەسەر بەکارهێنانی ڕەنگ، ئەگەر ڕەنگ لە شیعرەکانی شاعیر وەربگرین لە ڕووی بەکارهێنان و پێگەوە ئەوا خشتەیەکی بەم شێوەیەمان دەست دەکەوێت:

ڕەنگی ڕەش	ڕەنگی سوور	ڕەنگی وەنەوشە	ڕەنگی زەرد	ڕەنگی سپی	ڕەنگی سەوز	ڕەنگی شین	ڕەنگەکانی دیکە: ئەرخەوانی وەنەوشە، زیوی، خۆڵەمێشی، مۆر، ژەنگاوی، ڕەنگی ئەنفال
77	47	43	36	28	14	5	21

(خشتەی ژمارەی ڕەنگەکان لە دەقە شیعریەکاندا)

ڕەنگ وەك ڕەگەزێکی دیاری ئەو سرووشتە کاردانەوەی لەسەر هەموو لایەنەکانی ژیاندا هەبووە هەروەها کاریگەری لەسەر فەلسەفە و دەروونناسی و هونەری و ئەدەب ...تاد. هەیە، وەك دەبینین ڕەنگ لە شیعری نوێ دا دەبێتە کۆد بۆ مەدلولێکی تر، هەروەها

زۆرجار دەروونناسەکان لە ڕێگەی ڕەنگەوە کەسی بەرامبەر دەخوێننەوە کە چ جۆرە جل و بەرگێك دەپۆشێت یان شێوەکار زۆرتر چ ڕەنگێك بەکاردەهێنێت ئەمەش لەسەر ئەدەبیش جێبەجێ دەبێت، ئەوەی ئێمە مەبەستمانە پێگەی ڕەنگە لەلای شەوڕۆ کە(٣٧١) جار ناویان هاتووە لە دەقەشیعرەکانیدا. لەم خشتەی سەرەوەدا بەدیارمان خستووە، زۆرترین جار ڕەنگی ڕەشی بەکارهێناوە کە (77) حەفتاو حەوت جار ئەوەندە جارە دەبینین کێرڤی ڕەش لە شیعرەکانی دا لە کێرڤی ڕەنگەکانی تر بەرزترە، ڕەنگە بەکارهێنانی ئەم ڕەنگە ڕەشە کە زۆرترین جار بەکارهاتووە بگەڕێتەوە بۆ ژیانی خودی شاعیر، کە بەشتێکی ژیانی منداڵی و گەنجێتی لە کوردستان بەسەر بردووە پڕ بووە لە شەڕ و ناخۆشی و نەهامەتی و نەبوونی ئازادی نەتەوەیی و ئازادی تاك هەروەها بەشەکەی تری ژیانی بە ئاوارەیی پەناهەندەیی لە دەرەوەی نیشتیمان لە (غوربەت)دا بەسەر بردووە، کە ئەمەش هۆکارێکە بۆ ئەوەی زۆرجار بەهۆی نەبوونی ئازادیەوە ئەو ڕەمزانەی بەکارهێناوە، جگە لەمانەش ڕەنگی ڕەش دەتوانین بڵێین لە پۆشاك و کەل و پەل و شتی دیکە جوانییەکی تری هەیە ئەمەش یەکێك لە هۆکارەکانی بێت، ئەگەر چاوێك بە دیوانەکانی دابخشێنین لەم کۆپلانەی خوارەوە ڕەنگی ڕەش شیعرەکەی پڕ ماناتر کردووە:

کاکە لە جەوری چڕنووکی

کڵاو ڕەش و کڵاو سووردا

ئەمن پەناهەندەم لێرە، (شەوڕۆ، 2011: 226)

کە لەم شیعرەدا کڵاو ڕەش ئاماژەیە بۆ سەفەوییەکان و، کڵاو سوور بۆ عوسمانییەکان یان زۆرجار وەك دژیەك بەکاریهێناوە ،

شەوڕۆ لە کۆپلەیەکی تریشدا دەڵێ:

بەڵکو خوا

بیگۆڕێ هاوکێشەی کۆدەکان:

بەرگی ڕەش بە سپی (شەوڕۆ، 2014: 115)

هەروەها لە کۆپلەیەکی تریشدا دەڵێ:

زەلفێك کولیچەی تفت و تاڵ

دەفتەرێکی ڕۆژانی ڕەش (شەوڕۆ، 2014: 63)

لە ڕابردوو کاریگەری هەبووە لەسەر بەکارهێنانی ڕەنگی ڕەش کە دەڵێت (دەفتەرێکی ڕۆژانی ڕەش) یان ڕەنگی ڕەش بۆ مەبەستێکی تر بەکاردەهێنێت جۆرێکە لە ترێ هەروەها شەویش هێمایە بۆ ڕەش، کە لێرەدا لە شەوێ دا ماچێکی ڕەشمیری کردووە کە تامی میوەی بەهەشتی داوە

وەك میوەی

تامخۆشی بەهەشتن،

ماچەکەی دوێنێ شەو

ترێی ڕەشمیری بوو (شەوڕۆ، 2014: 102)

هەروەها ژیانی لادێ پیشەیان کاریگەری هەبووە لە شیعرەکانی دا ڕەنگی داوەتەوە کە ئەویش قۆریەی ڕەشی شوان و گاوانانە وەك دەڵێ:

بەهەرزاڵە و ئاگردان و قۆرییە ڕەشەی

گاوانەوە.... (شەوڕۆ، 2011: 276)

یان لە شوێنێکی تر باسی بەخت دەکا کە لەناو زۆرینەی گەلان بە ڕەش و سپی دەبینرێ بەخت ڕەشە یان سپیە شاعیریش بەکاریهێناوە بە زمانی زنجیری بۆرەتانك دەری دەبڕێ و دەڵێ:

گەر بەخت ڕەش نەبوومایە

شۆڤلێکی سەر بەخێرم

گۆڤاری قەڵای زانست
گۆڤارێکی زانستی وەرزی باوەڕپێکراوە لە لایەن زانکۆی لوبنانی فەرەنسی دەردەچێت-هەولێر-کوردستان-عێراق
بەرگی(٥) – ژمارە(1)، زستان ٢٠٢٠
ژمارەی تۆماری نێودەڵەتی: ISSN 2518-6566 (Online) - ISSN 2518-6558 (Print)

بە قسمەت و نسیب دەبوو (شەوڕۆ، 2011، 280)

هۆکاری ئەوەی کە تەنها ڕەنگی ڕەشمان لە شیعرەکانی زیاتر وەرگرت ئەوەیە کە ئەم ڕەنگە زۆرترین جار بەکارهاتووە بە جۆرێك کاری کردووەتە سەر شاعیر و کاریگەریەکەشی لە شیعرەکانی دا ڕەنگی داوەتەوە بەهەمان شێوە ڕەنگەکانی تریش جگە لەوەی ڕەنگی سرووشتین هۆکارێکیان لە پشتە بۆ بەکارهێنانیان یان جوانکارییە یان پێویستە یان ناچارییە. ئەوەتا هەر لە ناونیشانەکەیەوە ڕەنگ دەڕژێ لە هەریەك لە کۆمەڵە شیعری کۆترێك لە ئاگرو، ماچەکانی ئێوارەی کازیوە، وشەگەلی وەك (ئاگر، ئێوارە، کازیوە) ڕەنگ ڕێژکراون بە کۆمەڵێك ڕەنگ، گەر ئاگر وەربگرین بە لایەنی کەم ڕەنگی سوور و شین و مەیلە و زەردی هەیە هەروەها گەر ئێوارە وەربگرین ئەوا دەکرێ ئێوارەیەکی نارنجی بێت یان ڕەش بێت، هەر چەندە کازیوە زیاتر لە بەیانیان دا بەکاردێت کە زیاتر ڕەنگی پرشنگی خۆرە بەڵام شاعیر بە ڕەنگی پرشنگی ئێوارە دەری بریووە، زۆر جاریش شاعیر لە پاڵ ئەمانەشدا ڕەنگی وەنەوشەیی بەکارهێناوە ،کەواتە دەتوانین بڵێین شاعیر هەر لە ناونیشانی دوو بەرهەمە شیعریەکەی و هەروەها لەناو شیعرەکانیدا بە چڕی ڕەنگی بەکارهێناوە وەك لە خشتەی ژمارەی ڕەنگەکان ڕوونتر دەردەکەوێ کە چەندجار ڕەنگی بەکارهێناوە. ئەمەش نموونەیەکە لە ڕەنگدانەوەیی ڕەنگی وەنەوشەیی کە دەڵێ: وەنەوشەیی دەم چۆم

ئەو ڕۆژە کەژی مژۆلی چاوتم

کردە (سرات المستقیم)ی خۆم

(شەوڕۆ، 2014: 47)

تەوەرەی چوارەم: ڕەهەندەکانی ڕەنگ و گاریگەریان لە دەقە شیعرەکانیدا

بەکارهێنانی ڕەنگەکان لە شیعرەکانی شاعیردا ،وەك لە بەشی پێشووتر ئاماژەمان پێکرد. چەند ڕەهەند و مەبەستێکیان لە پشتی ڕەنگەکان حەشارداوە. ئەگەر چەمکی ڕەهەند وەربگرین ئەوا دەتوانین بڵێین ئایدۆلۆژیای شاعیر یان باوەڕی شاعیر کاریگەری هەیە لەسەر بەکارهێنانی ڕەنگ لە شیعرەکانی .هەروەها ڕابردووی شاعیر ڕەهەندێکی

ژمارەی تۆماری نێودەڵەتی: ISSN 2518-6566 (Online) - ISSN 2518-6558 (Print)

ترە بۆ چەمکی ڕەنگ ،بە مانایەکی تر بڵێین ژیانی تایبەتی خۆی یان نیشتیمانەکەی ڕەهەندێکی تری ڕەنگە وەك لە تەوەرەی فۆلکلۆری کوردی باسمان لێوە کرد.کە کاریگەری دەبێ لەسەر شاعیر . بە تایبەتی ئەدەبی فۆلکلۆر کە لە منداڵیەوە هەموو تاکێکی کورد لە ڕێگەی گۆرانی و هەڵپەڕکێ و ئیش و کارەوە بەر گوێیان دەکەوێ دواتر لە قۆناغێکی تر ڕەنگ دەداتەوە. ڕەهەندێکی تری ڕەنگ خودی شاعیر خۆیەتی کە ژیان و دونیا بە چ ڕەنگێك دەبینێت، یان بەواتایەکی تر چۆن دیاری دەکات و ڕووداو و کەرەستە و مرۆڤەکان چ ڕەنگێك بە ئەو دەبەخشن، کەواتە ڕەنگ لای هەر تاکێك فرە ڕەهەندە گەر شاعیر و خەڵکانی جیاواز وەربگرین ئەوا زیاتر وفرە ترە، دەزانین هەر ڕەنگێك لە هەست و زەینی شاعیریش دا ڕەهەندێکی هەیە و وێنایەکی لای دروست بووە، بۆیە لە کاتی نووسینی هەر دەقێك دا خۆنەویست دەچێتە ناو دەقەکە و کاریگەری خۆی جێدێڵێت و مەبەستێك لە شیعرەکەدا بەدەستەوە دەدات بە پێی ئەم ڕوونکردنەوەیە بێت ئەوا فازیڵ شەوڕۆ بەر لەوەی شاعیر بێ تاکێکە هەموو ئەو هۆکارانەی کە باسمان لێوەکرد بەسەر ئەویش دا جێبەجێ دەبێت، دەتوانین بڵێین لای ئەو جیاوازتر دەردەکەوێ ڕەنگدانەوەی ڕەنگ زیاتر دەبێ لەسەری لە تاکێکی ئاسایی. چونکە ئەو هەستیارە هەموو فکر و خەیاڵ و هەست و دونیابینی و جوانناسی و لە ڕێگای نوکی خامەکەی دەگەیەنێت وە ئەویش خامەکەی دەبێتە هۆکاری ئەو گەیاندنە و لاپەڕەی دیوانەکانی پێ گوڵڕێژ دەکات .بۆیە دەبینین لە شیعرێکدا ڕەنگی ڕەش بۆ مەبەستی (ڕژێمی عەفلەقی)ی نەگریس، بەکاری دەهێنێت چونکە مێژوویەکی ڕەش بووە لە زاکیرەیدا کاریگەریی بەسەردا جێهێشتووە. یان لە هەمان شیعردا ڕەنگی سوور کە بە سوورتر ناو دەبات دەلالەتە بۆ ئەو مێژووە خوێناویەی کە هەزاران خەڵك لە پێناو ئاڵای سووری مارکسیەت قوربانی داوە، کەواتە دەتوانین بڵێین بۆ بەکارهێنانی هەر ڕەنگێك ڕەهەندێك هەیە .لە هەمان کاتیش مەبەستێك بە شیعر دەدات.

ئەنجام :

1-ڕەنگ لە شیعرەکانی شاعیردا ڕەنگدانەوەی بەرز و بەهێز و کاریگەری هەیە و بۆتە سەرچاوەیەکی بەهێزی داهێنان و تازەگەری.

3-ڕەنگ وەکو ڕەمز بە شێوەیەکی جیاواز لە شیعرەکانی شاعیردا بەکارهاتووە.

ژمارەی تۆماری نێودەڵەتی: ISSN 2518-6566 (Online) - ISSN 2518-6558 (Print)

4-ڕەنگی شین لە شیعرەکانی شاعیردا لە نزمترین ئاستدایە ،ئەمەش پەیوەندی بە ژیان و ژینگە و بیرکردنەوە و تێڕوانینی تایبەت و باری دەروونی شاعیرەوە هەیە.

5-زاڵ بوونی ڕەنگی ڕەش بەسەر ڕەنگەکانی دیکە لە شیعرەکانی شاعیردا ،بۆ ئەو بارودۆخە سەختەی ژیانی شاعیر دەگەڕێتەوە ،کە پێیدا ڕۆیشتووە.

6-شاعیر توانیویەتی بەهۆی ڕەنگەکانەوە سیمایەکی تازە و زیندوویەتی بە شیعرەکانی ببەخشێت و پلەی شیعری و ئیستاتیکیەتی شیعرەکانی بەرزو بەهێزبکات.

لیستی سەرچاوەکان: یەکەم: پەرتووك

1-ئاشنا، سەردار حەمید و شارەزا، کەریم مستەفا: (2707)، دیوانی حاجی قادری کۆیی، سنە.
2-بێکەس، شێرکۆ: (2001)، ڕەنگدان، چاپخانەی خاك، سلێمانی.
3-جەلیزادە، قوباد: (2012)، دیوانی شیعر (باخچەکانی مەلەك تاوس)، دەزگای چاپ و پەخشی حەمدی، سلێمانی.
4-خاڵ، شێخ محەمەد: (2007)، پەندی پێشینان، چاپی سێیەم، دەزگای سەردەم، سلێمانی.
5-دەشتی، عوسمان و حبیب، بەدران ئەحمەد: (2003)، دیوانی هێمن، دەزگای ئاراس.
6-رەسول، عیزەدین مستەفا: (1970)، ئەدەبی فۆلکلۆری کوردی لێکۆڵینەوە، چاپخانەی (دار الجاحظ) لە چاپ دراوە، بەغداد.
7-ڕەسول، پ. شوکریە: (2005)، حیکایەتی گیانداران، چاپی یەکەم، چاپخانەی شڤان، سلێمانی.
8-زەینەب، موحسین حەمەد ئەمین: (2018)، خوێندنەوەی کوردی بۆ پۆلی دووەمی بنەڕەتی، هەولێر.
9-سالار، ئەحمەد: (2009)، ڕەنگ لە (ڕەنگدان) دا، لێکۆڵینەوەی جامە شیعری (ڕەنگدان)ی شاعیری گەل (شێرکۆ بێکەس)ە، چاپخانەی کەمال، سلێمانی.
10-شرف کەندی، عبدالرحمان: (2014)، فەرهەنگی کوردی و فارشی هەژار، چاپی شەشەم، تهران.
11-شێخانی، عبدالوهاب: (2013)، فەرهەنگی ڕەنگ، چاپی یەکەم، چاپخانەی موکریان، هەولێر.
12-شەوڕۆ، فازیل: (2011)، کۆترێك لە ئاگر، چاپی یەکەم، چاپخانەی شەهاب، هەولێر.

گۆڤاری قەڵای زانست
گۆڤارێکی زانستی وەرزی باوەڕپێکراوە لە لایەن زانکۆی لوبنانی فەرەنسی دەردەچێت-هەولێر-کوردستان-عێراق
بەرگی(٥) – ژمارە(1)، زستان ٢٠٢٠
ژمارەی تۆماری نێودەڵەتی: ISSN 2518-6566 (Online) - ISSN 2518-6558 (Print)

13-شەورۆ، فازیل: (2016)، پۆشاکی کۆییان، چاپی یەکەم، بەڕێوەبەرایەتی گشتی کتێبخانە گشتیەکان، هەولێر.
14شەورۆ، فازیل: (2014)، ماچەکانی کازیوەی ئێوارە، چاپی یەکەم، چاپخانەی شەهاب، هەولێر.
15عەلی، پەخشان: (2009)، شێوازی شیعری گۆران، چاپخانەی ڕەنج، سلێمانی.
16-عەبدوڵڵا، ئیدریس: (2012)، جوانکاری شیعری کلاسیکی کوردی، چاپی یەکەم، چاپخانەی هێڤی، هەولێر.
17-علاء الدین، عبدالخالق: (2014)، کۆیە و ناودارانی، چاپی یەکەم، هەولێر.
18-قەرەدداغی، موحەمەد عەلی: (1387 یەکەمی ئانا)، دیوانی وەفایی، چاپی دووەم، سنە.
19-کاکەیی، هەردەوێڵ: (2005)، ڕەنگ لە فۆلکلۆری کوردیدا، چاپی یەکەم. سلێمانی.
20-گەردی، عەزیز: (1972)، ڕەوانبێژی، بەرگی یەکەم، بەغداد.
21-مەحمود، فازیل مەجید: (2007)، سروشت لە شیعری گۆران دا، چاپی یەکەم، دەزگا و چاپ و پەخشی سەردەم، سلێمانی.
22-میسری، شێخ محمود: (2015)، چیرۆکی پەروەردەیی بۆ منداڵان، چاپی یەکەم، بەڕێوەبەرایەتی کتێبخانە گشتیەکان، هەولێر.
23-مدرس، مەلا عبدالکریمی: (1383)، دیوانی مەولەوی، کتێبخانە جلی، ایران.
24-مدرس، مەلا عبدالکریمی: (1383 هەتاوی)، دیوانی نالی، چاپی دووەم، سەردەشت.
25-میران، سەردار حەمید و شارەزا، کەریم مستەفا: (2707)، دیوانی حاجی قادری کۆیی، سنە.
26-مستەفا، ئومێد عەزیز: (2014)، ژیان و بەرهەمی عەونی، چاپی یەکەم، بەڕێوەبەرایەتی گشتی کتێبخانە گشتیەکان.
27-هەردی، ئەحمەد: (2009)، عەرووز لە شیعری کوردیدا، دەزگا و چاپ و پەخشی سەردەم، سلێمانی.

دووەم : گۆڤار

28-ڕەئوف، لوقمان: (2017)، سیمۆلۆژیای ڕەنگ لە شیعری شێرکۆ بێکەسدا، ژمارە (3)، گۆڤاری زانکۆی گەشەپێدانی مرۆیی.
29- غفوری، سابات حمید مجید: (2018)، پێناسە و چەمکی بەیت، ژمارە (4)، گۆڤاری کەلتوری ڕۆشنبیری گشتی، کۆیە.

سێ یەم : سەرچاوەی ئەنتەرنێت

30- https://en.oxforddictionaries.com/definition/colour

گۆڤاری قەڵای زانست
گۆڤارێکی زانستی وەرزی باوەڕپێکراوە لە لایەن زانکۆی لوبنانی فەرەنسی دەردەچێت-هەولێر-کوردستان-عێراق
بەرگی(٥) – ژمارە(1)، زستان ٢٠٢٠
ژمارەی تۆماری نێودەڵەتی: ISSN 2518-6566 (Online) - ISSN 2518-6558 (Print)

http://www.rit-mcsl.org/fairchild/WhyIsColor/files/ExamplePage.pdf

The meaning of colors in the poems by Fazil Shawro

Rzgar Umer Fetah

Department of Kurdish, College of Education, Universityof Koya, Erbil, Iraq

Faraidun qadr Fetah

Department of Kurdish, College of Education, Universityof Koya, Erbil, Iraq

Abstract

This study is titled 'The meaning of colors in the poems by Fazil Shawro'. It is an analytical descriptive study which considers the use of colors and their meaning in different contexts by the poet. It is evident that, the cultural diversity and nations' perspective have impact on the meaning that is given to each color. This study mainly aims at examining the meaning of colors that are used by the poet on the one hand, and also it will be a chance to get a deeper insight into the capability and the competence of the poet in the way that he has dealt with the colors. Moreover, this study also elaborates on the universal perspectives of Shawro towards colors used as the essential elements of ecstatic and beauty in literary texts, namely poems.

This study consists of two chapters. Chapter one which is an introductory part the concept of color and how scientifically examined consists of four sections. The first section is devoted to the definition and the concept of color, the second section identifies color from a scientific perspective, the third question presents the meaning of colors in the Kurdish folklore, and the fourth section illustrates the relationship between color and rhetoric.

Chapter two is devoted to the meaning, status, use and the influence of colors in the poet's poems. This chapter also consists of four sections. The first section examines the meaning of color, the second one shows the use of colors as symbolic

گۆڤاری قەڵای زانست
گۆڤارێکی زانستی وەرزی باوەڕپێکراوە لە لایەن زانکۆی لوبنانی فەرەنسی دەردەچێت-هەولێر-کوردستان-عێراق
بەرگی(٥) – ژمارە(1)، زستان ٢٠٢٠
ژمارەی تۆماری نێودەڵەتی: ISSN 2518-6566 (Online) - ISSN 2518-6558 (Print)

units, the third one determines the status and the importance of colors, and the last one is concerned with the dimensions and the influences of colors in Fazil Shawro's poems. Finally, this study ends with the most important concluding points and the list of used references.

(دلالة الالوان فى اشعار فاضل شة ورو)

ملخص البحث :-

تأريخ الأدبي عن تأريخ وجهات النظر والاراء التي تعمل علي كشف القدرات المخفية للنص مما سهل طرق الكشف عن ذلك العالم الملىء بدلالة مختلفة والوان المتنوعة . وهو ايضا يعد اداة مناسبة لاستمرارية انتاج المعاني, والتغيرات والحداثة والابداع.

لاشك ان دلالة الوان احدى تلك المناهج الفلسفية والادبية التي مع ظهورها استطاعت ان تؤثر على شتى ميادين الحياة . هذا البحث الذي يحمل عنوان (دلالة الالوان فى اشعار فاضل شة ورو)محاولة لتسليط الضوء على موضوع مهم ومؤثر جدا هو تعريف ومفهوم المصطلح دلالة الوان وعرض قيمتة واهميتة دورة فى الشعر.هذا الموضوع لم يكتب عنة الكثير الى وقتنا الحاضر, هذا من جانب , واظهار الجوانب المخفية لدلالة الالوان عند هذا الشاعر الكبير من جانب اخر اديا الى اختيار هذا الموضوع , لذالك يركز هذا البحث على نقطتين هما اهمية دلالة الالوان وتاثيرها فى مجال الشعر , مقدرة وكفاءة وخبرة وسليقة الشاعر في هذا الجانب

فضلا عن مقدمة البحث يحتضن مبحثين : المبحث الاول يحتوى على اربعة محاور: المحور الاول : تعريف ومفهوم دلالة الوان ، اما المحور الثانى : فقد خصص لتحليل الوان فى منظور العلمى ، امـــا الثالث يتناول عن معانى الوان فى فولكلور الكوردي والمحور الرابع يتحدث عن علاقة دلالة الالوان بالبلاغة: المبحث الثانى : يحتضن اربعة المحاور ايضا، الاول يتحدث عن دلالة الالوان فى شعر الشاعر. وفى المحور الثانى ، عرضنا اهميه وتاثير الالوان كالرمز فى النص الشعرى اما فى المحور الثالث ، فقد تناولنا أهمية وابعاد وتاثيرات الالوان فى اشعار الشاعر . وفى الختام تم عرض أهم النتائج وقائمة المصادر والمراجع .وملخصين باللغتين العربية والانجليزية.